

TÖLLIN TYTTÖ

Eila Tölli-Kalinina

OSA 2/8

Ensimmäinen painos
KL-Paino Ylivieska 1998

Julkaistu sähköisessä muodossa
jatkokertomuksena

Etusivulla

heinä-elokuussa 2001

www.etusivu.net

Aamulla seitsemäs päivä syyskuuta 1938, Olshoveille juoksi Takkisen Margit ja suoraa ovelta ilmoitti:

–Eila, teidän Sylvi on kuollut!

Olimme aamiaispöydässä, tuntui että maailma olisi mennyt pimeäksi. Sylvi kuoli ollessaan yhdeksäntoista vuotias.

–Mitä sinä tuolla tavalla huudat? Olisit sanonut minulle ensin, olisin vähän voinut valmistaa tyttöä. Mene, hyvä lapsi, kotiin, äiti voi tarvita sinua, – emäntä hätääntyi, pisti käteen minulle jonkun ruflan rahaa.

Äiti ja Eeva olivat heti kuultuaan lähteneet junan veturissa Latvaan. Minä ja Ville tulimme henkilöjunalla Sylvin ystävättäriensä kanssa, ainakin muistan Jokimäki Bertan, Nissisen Olgan tai Kertun, vai olivatko kumpikin, Taimi Nygordin. Sylvi makasi arkussa nuorena ja kauniina.

Kaikella mahdollisella tavalla auttoi Latvan lääkintätyöntekijä, suomalainen Eila. Arkku peitettiin maalla, mieleen jäi pelko, että jos Sylvi olikin vielä elävä:

–Ei ollut, lopeta höpöttämästä, – äiti ei jaksanut kuunnella.

Hautajaisten jälkeen palasin Olshoveille, emäntä näki, että nyt minä olen sairastunut.

–Mene kotiin, käske veljen kutsua lääkäri, mene heti vuoteeseen, –neuvoi emäntä.

–Ville, nyt minä olen sairastunut, käy sanomassa lääkärille.

–Heti kun sinut viedään sairaalaan, minä menen metsään ja olen siellä niin kauan, että tautia ei enää ole.

–Ole varovainen, se voi tarttua sinuunkin.

Ei minua heti sairaalaan otettu, sain olla kotona vielä monta päivää. Jodi Mikko kävi katsomassa, minullekin hän sanoi, että ei saa syödä muuta, kun riisilientä.

Äiti oli aivan turrana, vastasi jos kysyttiin, mutta suurimman osan ajasta hän oli omissa ajatuksissaan. Ville minulle antoi, mitä satuin pyytämään, en jaksanut enää nousta itse jaloilleni. Pyytämässä olin yhtämittaa, juomisen tarve oli loputon.

–Hae kaivosta aivan kylmää vettä.

–Ei sinun saa juoda raakaa vettä!

–Tuo vain, kyllä minä tiedän, mitä saa, ja mitä ei.

–Jos tulet vielä kipeämmäksi, niin se ei ole minun syytä.

–Pidä nyt itsestäsi huoli, sinun ei saa juoda keittämättä, mutta minulla on tauti.

Peijolan Lyyli oli tallilla työssä ja heidän pieni omakotimökki oli tallin takana, hän asui miehensä Karlon kanssa, mökin viereen raivattu perunamaa. Meidän tilanteen Lyyli tiesi hyvin, oli jopa työn välissä käväissytkin.

–Aino, lähetkö auttamaan perunannostossa?– Tuli Lyyli kysymään äidiltä.

Olisihan Lyyli saanut perunansa nostettua, mutta hän ymmärsi, että äidin pitää saada muuta ajateltavaa.

–Nuo pienet perunat saat viedä, tarvitsettahan tekin ruokaa.

–Mihin sinä, äiti, olet menossa,– seurasimme äidin kulkemisia, kun hän oli edellisenä päivänä meille kertonut että:

–Kävin tuolla rautatien penkereellä seisomassa, oottelin raskasta tavarajunaa, jos se ois tullu oisin heittäytynyt alle. Muttako se ei heti tullu, kerkesin ajatella, että teitä on vielä kolme, ei minun vielä saa sitä tehdä. Jospa me jotenkin pärjättäis. Eeva pittää jo ittestään huolen. Tuntu vain niin mukavalta ajatella, että siihen ne kärsimykset loppus. Saatas vain vielä Eila paranemaan.

–Käyn kattomassa sieniä tuosta läheltä, lähe Villeki mukkaan.

Olin mennyt hyvin heikoksi, en olisi pystynyt mitään tekemään, Ville pysytteli lähettyvillä ja teki, mitä minä käskin.

–Keitä Lyylin pikkuperunoita ja paista sieniä,– käskin,– haluathan itsekin syödä.

–Lääkärihän on sanonut, että et saa syödä!

–Pane kiehumään, sillä aikaa kun ne kypsyvät, anna minulle mustikkapullo. Minä en ainakaan nälkään halua kuolla.

Olimme kesällä keränneet mustikoita ja äiti oli ne säilönyt pulloihin keitettyinä, ilman sokeria. Sillä tavalla mustikat säilyivät, eivätkä tarvinneet mitään erikoisia säilytystiloja. Olimme Villen kanssa kahdestaan kotona kun sanoin hänelle:

–Kaikki jotka ovat kuolleet, kuolivat siksi, kun eivät saaneet ruokaa. Minä haluan leipää. Eeva tuli käymään kotona:

–Minut päästettiin saunaan. Emäntä ei ole luvannut käydä täällä, kun täällä on tauti.

Toin sinulle suuren punaisen tomaatin, saat yksin syödä sen.

Lääkäri oli kierroksella taloissa, joissa oli sairaita, sairaalaan eivät kaikki mahtuneet, eikä oikeastaan sairaalaa paikkakunnalla ollutkaan, epidemian ajaksi oli tyhjennetty yksi parakki ja sinne kuljetettiin vaikeimmat sairaat. Minä olin tietysti sotkenut itseni mustikalla ja maha pullotti täynnä pottuja.

–Sinä et tottele, sinun täytyy tulla sairaalaan, siellä saamme sinut pikemmin terveeksi. En minä voinut kävellä, äiti kantoi minut selässään sairaalaan. Lapsia kuoli sairaalassakin.

Jo seuraavana päivänä meidän parakista tulivat kaverit katsomaan ikkunan alle, vieläkö minä olen elossa. Käskin sanoa Villelle ja Jakusheveille että toisivat minulle ruokaa, koska sairaalassakin annettiin heikoimmille vain riisilientä. Kohta minulle alkoi tulla evästä. Otin vastaan ne tuuletinikkunasta: oli korppuja ruisleivästä, sillin paloja, karpaloita. Kaikki nakeltiin tuuletusikkunasta sisälle, vahdittiin vain, että hoitajat eivät olisi näkemässä. Annoin toisillekin, jos oli varaa.

Jodi Mikko sai selville, että minä syön kaikenlaista, mikä ei ole lähelläkään määrättyä diettä.

–Kuka sinulle on paketin vastaanottanut?– Hän epäili henkilökuntaa.

–Ei kukaan, otin itse tuuletinikkunasta.

–Etkö ymmärrä, ei sinun vielä saa kaikkea syödä, olet sairas. Hoitaja, tarkas–takaa paikat, kaikki pois.

Minun varastot tyhjennettiin. Niitä varten, jotka alkoivat olla parantumaan päin, kaikissa lämmitysuuneissa kuivattiin ruisleivästä korppuja. Heti kun henkilökunta kääntyi pois päin, otin uunista korppuja, söin itse ja jaoin muillekin huoneessamme. Hoitajat

näki, että pelliltä puuttuu, mutta hekin olivat sitä mieltä, että lasten täytyy saada ruokaa.

Pienemmät itkivät ikävissään, annoin heille korppuja ja kerroin satuja, jos en muistanut oikeita, tai ei riittäneet venäläiset sanat, kerroin sillä sanavarastolla joka oli, ja keksin satuja itse. Jotain yksinkertaista, mitä tapahtuu, kun olemme kaikki terveitä, mennään järvelle kalaan ja vastaan saattaa tulla jopa kiltti karhu.

Hoitajatkin kuuntelivat, huonolla venäjänkielellä kerrottuna sadut olivat hauskaa kuultavaa.

–No niin, minähän sanoin, että heti kun rupeat tottelemaan, paranet. Nyt saat mennä kotiasi, täytyy vain saada äidille tieto, että hän voi tulla hakemaan, ei sinua yksin voi päästää menemään.

En olisi jaksanut kävellä, äidille saatiin sana ja hän tuli minua hakemaan. Selässään äiti kantoi minut kotiin.

Taas täytyi käyttää yleistä huussia, ne oli suomalaisten rakentamia sillä käytännöllä, että niissä tehtiin tarpeet istuallaan. Mutta nykyiset asukkaat tekivät tarpeensa seisoallaan, ei kaikki kerenneet, tai pimeässä edes yrittäneet tehdä tarpeitaan, niin, että tavara olisi mennyt oikeaan reikään. Kaikki paikat olivat märkiä ja ulosteissa, päälle oli vain nyt levitetty kloorikalkkia desifointi tarkoituksessa. Pääsin lavalle, mutta alas tullessa en laskenut voimiani, yritin hypätä alas, mutta jalat pettivät, menin rähmälleni sinne sotaan. Ville kantoi vettä, kun minä puhdistauduin.

–Voi hyvä lapsi, oonhan minä sanonu, että älkää menkö sinne, tuonne tallin lantaläjälle tehkää tarpeen, – puhui äiti, kun tuli kotiin juuri kun olin puhdistamassa itseäni.

Ammattiliiton puheenjohtaja Olshov lähetti minulle kuukauden lisäruokalapun, sain käydä joka päivä ruokalassa syömässä ja toin vielä äidille ja Villellekin pullia tai jotain, jota saattoi paperikäärössä kantaa. Ammattiliitto maksoi.

Suomalaiset metsurit ottivat äidin prikaatiin oksia karsimaan, mutta kämpille piti mennä viikoksi. Metsätoissa oli muitakin naisia.

–Teijän pittää nyt pärjätä päineen koko viikko, tulen vasta lauantai-iltana. Jos hätä tulee, niin käykää Eevan tykönä.

–Kyllä me pärjätään.

–Muistakaa mennä kouluun joka päivä. Ole, Eila, tarkkana rahan kans, että riittää koko viikoksi.

Ei aina haluttanut mennä kouluun, olimme melko paljon pois vuorotellen. Ville kuletti kouluun lehmän kellon, jolla pojat katkaisivat tunnin. Kello kulki yhdeltä toiselle, eikä tullut ilmi, kuka sen toi. Opettaja koitti saada selville:

–Kuka sen teki? Kyllä te nyt jo ymmärrätte, mitä minä kysyn.

Ei kukaan ilmiantanut, se tarkoitti, että venäläisten ja suomalaisten lasten kesken on syntynyt oma, vain heille ymmärrettävä solidaarisuus.

Talvi vuonna 1939 oli oikein kylmä. Vaatteita ja jalkineita ei ollut. Luokan opettaja näki, että kovalla pakkasellakin tulisi kouluun “kumilitikoissa”, ohueeseen kumipohjaan oli ommeltu purjekankaasta päällinen. Hän anoi jostain koulun omista resursseista rahaa ja koulu osti meille yhden huopatosset. Ne pani jalkaan aina se, joka lähti kouluun, jos Ville ei saanut tossuja, kun oli minun vuoro, ilmoitti hän:

–Minä en mene sitten ollenkaan kouluun,– annoin periksi ja menin taas “kumilitikoissa”.
Laulutunneilla lapset lauloivat “kiitos suurelle Stalinille onnellisesta lapsuudesta” Minä en laulanut:

–Miksi Eila ei laula?– Kysyi opettaja

–Minä en osaa.

Ei minulta sitten vaadittukaan laulamista, kaikki tiesi että minä en osaa. Ymmärsinkö minä protestoida, en ole varma, mutta onnellisesta lapsuudesta ja suuresta Stalinista en laulanut, enkä muitakaan lauluja.

Koulussa meille kerrottiin, että pitää olla valppaana, maamme ympärillä on vihollismaita, jotka ovat valmiita hyökkäämään Sosialistisen Isänmaan päälle. Naapurimaa Suomi rakentaa erikoista Mannerheiminlinjaa. Kuunneltiin sitä, mutta kaikki tuntui olevan niin satumaisen kaukana, samoin kuin joskus vuonna 1917 Vallankumous. Ei se meitä ollenkaan koskettanut.

Samana syksyynä alkoi talvisota, suomalaiset hyökkäsivät, heidän tavoitteena oli SuurSuomi. Tiedon todellisuutta ei edes epäilty.

–Kyllä sieltä jyminä kuuluu, sotaa se on,– sanoi äiti, kun aikuisin aamulla kävi ulkona kuuntelemassa.

Joskus viikolla, kun äitiä ei ollut kotona, poikkesi Peijolan Lyyli katsomassa:

–Jee, tämmöistäkö tämä teidän elämä on? Onko teillä ruokaa? Pankaa nyt paikkoja vähän järjestykseen.

–On meillä leipää, ostamme koko viikoksi leipää, jos vaikka tuhlaamme rahat, niin on ainakin leipää.

–No jee, niin sitä pitääkin.

Emme olisi sanonut, vaikka ei olisi ollutkaan leipää, tuntui, että köyhyys olisi ollut häpeä.

Ja tuhlatiinhan me, heti ensimmäisenä viikkona ostimme suklaapalloja voffelikuoreissa, niitä olimme halunneet jo pitemmän aikaa, mutta emme pyytäneet, tiesimme, että ei semmoiseen ole rahaa.

Sitten ostimme mandoliinin, siihen lainasimme rahaa seuraavan viikon rahoista. Ei se meillä kauan kestänyt, kun olisi kummankin pitänyt opetella yhtäaikaa, tuli siinä tappelu ja koko peli hajosi.

Viikolla emme siivonneet ollenkaan, mutta kun tiesimme äidin tulevan lauantai-iltana, teimme suursiivouksen. Maalaamattomat lattiat hangattiin vanhalla virsulla hiekan kanssa, kahvipannu kiillotettiin. Odotimme äidin tuloa, kotona oli puhdasta.

–Kyllä sinulla, Aino, on hyvät nuo lapset, yksin pärjäävät viikot ja asunto on näin puhdas, – sattumalta pistäytynyt äidin kanssa työskentelevä nainen kehui.

Äiti hymyili onnellisena. Ei hänen tarvinnut tietää, minkälaista meidän talonpito oli viikolla. Naapurin naiset Marfa ja Darja joskus olisivat kertoneetkin, mutta äiti vain hymy huulella hoki:

–Da, da...

–Et sinä muuta tiedä, kun aina “da, da”. Vaikka kuis sinun silmille, on se sinusta luojan kastetta. Gospodi prosti. (Herra anna anteeksi),– Marfa huitaisi kädellään.

Kaupassa kulutustavarat menivät vähiksi. Annettiin ottokortit, niillä jaettiin jotain erikoisempaa. Leipä oli vielä vapaasti kaupassa. Ottokortti oli äidin käsilaukussa käyttämättä, ei meidän rahat olisi riittäneet, vaikka tarpeellistakin olisi jaettu.

Etelään päin menevässä junissa kuljetettiin haavoittuneita. Nuoria miehiä käsi tai jalka paketissa, kainalosauvojen varassa liikkuvia. Asemalla käytiin niin kuin elokuvissa.

Naiset kyselivät haavoittuneilta:

–Ettekö ole tavanneet meidän miehiä? Oliko joukossa miehiä Karjalasta?– Ja säälien nuoria miehiä, – voi teitä polosia, sääliksi käy.

–Mielissään ollaan, kun päästiin siitä helvetistä,– nauroivat miehet.

Maaliskuussa sota loppui. Vanhemmat ihmiset olivat iloisia, oli koko ajan pelko, että sota kasvaa maailman laajuisiksi. Kesään asti kuljetettiin haavoittuneita.

Rautatieasemalla seisoi vaunuja, joissa asui rautatienrakentajia, johto- henkilökunta ja sotilasosasto rakentajia.

Kävin marjassa, mustikat ja metsävedelmat laitoin nätisti tötteröihin ja kävin asemalla myymässä. Kun ne oli laitettu juomalasilla mitattuina, niin ne kävi kaupaksi. Ohi kulkevista junista ostivat sen verran kun kerkesin myydä, juna seisoi pari minuuttia.

Myös rakentajat ostivat jonkun verran. Pieni lisä oli sekin.

Joskus viikonloppuina meille tuli Komulainen, toi pyykkinsä äidille pestäväksi ja usein jäi juttelemaan. Äidillä ei ollut paljonkaan aikaa hänen kanssa keskustella, sillä pyhinä hän pesi vaatteita naapuriparakissa asuville yksinäisille suomalaisille miehille.

–Jos nuo vaatteet eivät kerkiä kuivua, niin piähän huoli, että otat ne pois narulta, silität ja viet parakkiin. Kyllä sinä jo tunnetkin, mitkä ovat kenen.

Vein vaatteet silitettyinä miehille, sain maksun, joku huomasi antaa makiaisen, yksi teki aina voileivänkin.

–Otappa toisellekin silmälle, ja vie velimiehellekin.

Komulainen oli taas kerran käymässä, kun äiti lähti pois huoneesta, alkoi hän puhua minulle:

–Etkö haluaisi, että teillä olisi mies hoitamassa nuita miesten hommia. On se ikävää katsottavaa, kun te velimiehen kanssa haalaatte metsästä nuita puita.

- Me odotamme isää, äitikin aina sanoo, että kyllä hän palaa.
- Sinä, kuulema, opiskelet hyvin?–Äiti on tietysti kehassut.
- Joo, olen yksi parhaimmista oppilaista luokalla, – kehasin minäkin itseäni.
- Jos te ottaisitte minut luoksenne asumaan, olisin teille hyvä. Niin kauan kun yksiki sormi kädessäni liikkuu, saisit käydä kouluja. Miksi sinä haluaisit tulla? Ehkä lääkäriksi?
- En tiedä, en minä sitä ole ajatellut.
- Kannattaisi käydä koulua, jos se kerran ei ole vaikeaa. Sen vain ymmärtää liian myöhään.
- Olin vaivautunut, jotenkin pitäisi lopettaa tämä keskustelu.
- Sinäkö se huolehdit tuo velimiehen tukan leikkuun?
- Minä, mutta ei ole kunnan saksia.
- Minäpä tuon sinulle hyvät sakset, oikein parturin kalustoa.
- Kiitos.

Silloin vielä kun meillä oli mandoliini, meille tuli nuori suomalainen nainen ja kysyi:

- Päästäisittekö minut pojan kanssa pariksi yöksi, ei ole mitään paikkaa, kyllä minä sitten jotain keksin.
- Mitenkä me, kun ei ole äitiäkään kotona, eikä meillä ole muuta, kuin tämä yksi kapea sänky, lattiallakin on niin vähän tilaa ja kylmäkin siinä on.
- Kyllä me voimme nukkua lattialla.
- Ei siinä voi. . .
- Mitä sinä, mahtuuhan tänne, jos kerran suostuu lattialla nukkumaan, –sekaantui Ville.
- Jospa kumminkin koittaisit etsiä jotain parempaa, jos vaikka äiti olisi meille vihassa, – en oikein osannut vastustaa.
- Jos äiti on vihassa, kun tulee, minä lähdän heti pois.
- Eihän äiti vihanen koskaan ollut, sanoi vain:
- No, jospa tässä jotenkin...
- Nainen oli Jenni Autio. Hän oli silloin kaksikymmentäseitsemän vuotias nuori äiti, poika oli neljän vuoden ikäinen.
- Minä kerron teille tarinani. Minä tulin Suomesta toisen tytön kanssa ilman viisumia. Silloin päätimme, että jos on huono olla, palaamme heti takaisin Suomeen. Työssä me käytiin, mutta olot oli niin huonot, että päätimme karata.
- Otimme matkalle mukaan vain jotain tarpeellista, sen verran kun jaksoimme kantaa.
- Lähdimme suoraan länteen, arvaamatta mitä vastaan tulee. Jouduttiin kiertämään soita ja järviä, ylittämään jokia. Loppui ruoka, syötiin marjoja ja raakoja sienä. Emme uskaltaneet tehdä nuotioa. Nukuimme puun juurella.
- Olimme olleet jo monta päivää matkalla, emmekä tienneet, kummalla puolella rajaa olimme. Olimme eksyneet, vaikka kuinka kauan kävelimme, aina tulimme samaan paikkaan.
- Ystäväni sairastui, nousi korkea kuume, unissaan hän houri, päivällä ei jaksanut poimia marjoja. Yhtenä aamuna heräsin, ja löysin kohtalotoverini vierestäni kuolleena. Sitten huomasin, että tietämättäni olimme valinneet paikan ihan kuin tapausta varten. Kaksi suurta petäjää oli kasvanut liian lähellä toisiaan ja ylhäällä muodostivat ristin kahdesta

rungosta. Vieressä oli hiekkamonttu, johon keppien avulla sain kaivettua kuopan ja hautasin ystäväni.

Puhdistin purossa itseni ja jatkoin matkaa. Vastaan tuli venäläinen rajavartisotilas.

–Stoi! (Seis!)

En kuullut, enkä ymmärtänyt mitä hän minulle puhui, voimattomana lysähdin maahan. Sotilas auttoi minut ylös, vei rajavartioasemalle, jossa katseltiin kuin jotain kummajaista. Kutsuttiin paikalle karjalainen mies, jonka avulla sain selitettyä, että olimme marjassa ja eksyimme. Kaverin hautasin tuonne netsään, mutta en löydä enää sitä paikkaa. Olen yksin harhaillut sen jälkeen jo kaksi vuorokautta. Kysymykseen, missä marjakori on, sanoin kadottaneeni sen kohta sen jälkeen, kun tiesimme eksyneen. Rajavartiolaiset sanoivat, että olimme käyneet Suomen puolella, mutta meitä ei oltu huomattu kummallakaan puolella. Jäljet vain oli jääneet.

Minut vietiin Petroskoihin, jonkun päivän olin sairaalassa, sitten minut järjestettiin kulttuurityöntekijäin kursseille, osasin laulaa. Siellä tapasin Uljaksen, tulevan mieheni. Miten onnellinen olinkaan, rakastuin heti aivan mielettömästi, onni oli ikuinen. Syntyi poika, joka sai rakkaani nimen. Mutta meidän onni jäi lyhyeksi, mieheni van-gittiin. En halunnut jäädä rasiiteeksi hänen sukulaisten luo, enkä olisi voinutkaan, sain lähtöpassin Paihin. Täällä olen kierrellyt tuttujen ja tuntemattomien luona. Ja tässä sitä nyt ollaan.

Jonkun aikaa olimme kaikki hiljaa. Miksi tällaista tapahtuu?

–Annahan se mandoliini, lauletaan “Kulkurin valssi”. – Jenni oli taas entinen, iloinen, suruton.

Jenni sai työtä pyykinpesijänä. Yleisen saunan seinän takana oli isot tilat kunnostettu pyykinpesua varten. Tuli kevät ja Jenni muutti asumaankin pyykkitupaan. Mikäs siinä, isot silityspöydät muuttuivat yöksi nukkumatiloiksi. Kävin usein, asuimme aivan vieressä, olin apuna jos komendantin (talonmiehen) kanssa ei oikein Jennille asiat selvenneet.

Tulkkia tarvittiin, kun sotapojat toivat pyykkinsä. Poika meinasi, että mene sinä, tyttö, pois, kyllä me selvitään. Hän oli selvästi ihastunut Jenniin, mutta Jenni varotteli minua:

–Et saa jättää minua yksin, minä en luota tuohon mieheen.

Niin minä sitten istuin korkean pöllin päässä tyhmän näköisenä, lähdin vasta, kun näin, että sotilas oli mennyt.

–Mitä sinä niin kauan siellä olit? –Tiukkasi Ville.

En voinut sanoa Villelle, että meillä Jennin kanssa on salaisuus.

Tuli aika, kun aloin kaikki äidin työ ja palkka-asiat selvittämään konttoorissa itsenäisesti. Samaan aikaan saattoi joku suomalainen olla asioillaan, jos huomasin, että hänellä on vaikeuksia kielen kanssa, tulin apuun. Siitä tuli tapa, usein sitten kämpiltä tulleet asioille etsivät minua avuksi. Joku maksoi siitä ruplan, mutta metsäkämpillä asuvat poikamiehet eivät olleet pihä, saatoin saada jopa viisikin ruplaa. Sattui jotain

hauskaakin. Kun tultiin jonkun viranomaisen luo, alkoi puhe joka kerta samalla lailla. Esimerkiksi:

–Sukunimi?

–Sahi.

–Nimi?

–Svande.

–Isännimi?

Silloin Svande suuttuu, katsoo minua vihaisesti, mutta minä luulen että pitää kääntää jokainen sana.

–Sano sille, että alku on pantu varastossa jauhosäkkien takana, eikä isä ole silloin jäänyt muistiin. Kyllähän sinä tuon olet jo kuullut minulta, onhan sitä ennenki kysytty.

Kysyppä pitääkö niiden tietää kalossin numeroki, pankoon senkin sinne kirjoihin muistiin. Vielä ulkonakaan Svande ei voi rauhoittua, noituu omalla tavallaan:

–Voi kurjaa elämää, voi ryssän tekemää!

Eeva tuli käymään kotona ja kertoi, että on tutustunut ruokalan johtajan kanssa, hän on suomalainen nainen ja ottaa äidin yösiivoojaksi, eihän tarvitse viikkokaupalla olla metsässä.

Minä menin konttooriin, otin äidin lopputilin metsäteollisuuspiiristä, uudella työpaikalla on oma konttoori, vein työkirjan ruokalan johtajalle, hän toimittaa sen konttooriinsa.

Tiliä ei ole kunnolla maksettu pitkiin aikoihin. Eikö metsäteollisuuspiirin pankkitilillä ollut rahaa, vai olisiko syy siihen siinä, ettei käteinen kylliksi liikkunut, raha ei palannut pankkiin. Jokaista tiliä täytyi jonottaa monta kertaa, sai sitten vain pieniä summia, viisi – kaksikymmentä ruplaa kerralla.

Äiti aloitti työn ruokalassa. Mekin kävimme auttamassa, pestiin pöytiä. Johtajatar oli tyytyväinen ja itse sanoi:

–Yöksi jää aina pullataikina nousemaan, ei se siitä paljon vähene, jos aamuksi teet lapsille pannukakun, kunhan ei kukaan näe. Nyt äiti tuli aikuisin aamulla töistä, ja hänellä oli kainalossa lämmin pannukakku. Ville huokaili:

–Olisipa nyt Ilmari elossa. –Ville suri Ilmarin kuolemaa kauan.

Kyllä se minunkin mieleen usein tuli, mutta en uskaltanut lausua sitä ääneen. Emme aina huomanneet, miten kipeää se sattuu äitiin.

–Minä lähdän Pograan, se on Leningradin alueella, pääsen lapsenlikaksi miliisin perheeseen, hän auttaa saamaan passin, vaikka en olekaan vielä kuuttatoista. Manefa Jakusheva on löytänyt paikan. Olen jo sanonut Vlasoveille, että en tule enää,– Eeva tuli kotiin ja kertoi uutisen.

–Miten sinä sinne? Olisit ny vielä jääny kottiin, –äiti koitti vastustaa, nuorihan Eeva oli yksin lähtemään.

Eeva kumminkin meni Pograan, kun hänellä ei ollut passia, järjesti isäntäväki hänet lääkärin vastaanotolle todettavaksi, että hän on jo kuusitoista. Kehitys todettiin

kuudentoista vuoden tasolle ja hän sai tarvittavan todistuksen. Miliisilaitoksella muodon vuoksi vähän kyseltiin:

–Missä olet syntynyt?

–Suomessa.

–Eikö sieltä saisi syntymätodistusta?

–Ei kirjeet kulje, olemme yrittäneet kirjoittaa, mutta emme saaneet vastausta.

Niin Eeva sai passin, ja kohta tuli takaisin Pograsta.

–Nyt minun ei enää tarvitse mennä lapsenlikaksi, saan mennä töihin.

Eeva kävi kertomassa Jokimäki Bertan parturiliikkeessä, olihan Bertta Sylvin ystävä ja aina otti osaa meidän suruihin ja iloihin.

–Tule tänne minun apulaiseksi.

–Mitä minun pitää tehdä?

–Pidät puhtaudesta huolta, peset hartialiinat ja pikkuliinat, saat opetella leik–kaamaan tukkaa. Ja mitä nyt kerkeät ja näet tarpeelliseksi.

Niin Eeva sai vakituisen työpaikan, ja oli tyytyväinen.

Elämä alkoi olla jonkun verran tasapainossa. Ville kävi paljon kalastamassa, usein olin minäkin mukana. Keräsin järven läheltä marjoja ja jos Ville lähti kiertämään järveä, jän minä odotuskoukkuja huoltamaan.

–Katso, mihin olen pannut odotuskoukut, hoitele sinä ne, minä käyn lautalla toisella puolella.

Kun olimme kalastamassa, tunnustin Villen päätekijäksi, ja tottelin hänen käskyjä.

Aina kun huomasin, että siima on haarukassa purkaantunut, täytyi jättää pikku kalojen onkiminen ja juosta katsomaan, joko hauki on koukussa. Hauki ilmoitti itsestään rimpuilemalla niin, että loiske kuului kauas. Joskus saalis oli hyvinkin pieni, joku särkipahanen.

–Ahvenen suolissa on edes rasvaa, mutta näistä ei löydä mitään.– Ville katsoi, kun minä perkkasin pieniä särkiä.

–Katso, tässä on rasvaa, näytin hänelle yhden kalan sisuksia.

Ville oli jo pannut tulta uuniin, pannu oli kuumentamassa. Pullossa oli vielä auringonkukanöljyä ja kalanrasva päätettiin käyttää hyväksi. Otin rasvan kummastakin päästä sormilla kiinni ja aloin sulattaa sitä pannulla.

–Aa-aa,– rupesin huutamaan, kun “rasva “ alkoi elää ja kiemurrella sormissani.

–Mitä sinä huudat?

–Tule pian apuun, se ei lähde pois minun sormista.

Alkoi tieteellinen tutkimus. Pantiin otus halon päälle ja siinä selvästi näkyi, miten koko mato oli kanttisista osista.

–Lapamato. Oli päätöksemme.

–Mitä tehdään kaloille? Syödäänkö ne? – Kysyin.

–Mitä muutakaan syötäisi.

Kaadettiin pannulle vettä ja kiehutettiin kalat vielä siinä. Tuli kaloista syötäviä, eikä lapamatoa ainakaan sillä kertaa saatu.

Kerran Ville oli mennyt järvelle suomalaisten poikien kanssa. Kala ei syönyt ja pojat menivät uimaan. Ville oli uinut kauemmaksi, pojat äkkiä kääntyivätkin takaisin, piilottivat Villen vaatteet, ja lähtivät karkuun.

Ville tuli rantaan, ei löytänyt vaatteitaan, luuli että pojat palaavat, mutta he eivät palanneet. Niin kauan kun vedessä tarkeni, istui hän siellä, mutta kotiin oli tultava. Oli kylmä ja sääsket söivät. Mietteissään Ville nosti katseensa ylös ja huomasi ryysynsä korkealla kuudessa. Kyllähän Ville kuuseen pääsee, mutta mennäppä sinne tiheään kuuseen alasti.

–Missä sinä olet ollu näin kauvan? Ja tuolla lailla ihosa repiny, –kauhisteli äiti. Emme juorunneet asioistamme, eikä äiti koskaan saanut tietää tapauksesta. Vain silloin, kun äiti ihmetteli, että meillä ei ollut suomalaisia kavereita juuri ollenkaan, Ville tuhahti:

–Eikä niitä tarvitakaan.

Minulle Ville kertoi ja me yhdessä suunnittelimme kostoja. Kostamatta se jäi, mutta vielä kerran elämässä muisteltiin tapausta.

Suomalaisten tyttöjen kanssa minä kyllä hyvin sovin, olimme kaikki ystäviä, Rauman Sirkka oli läheisin.

Talvisodan jälkeen monet suomalaiset halusivat muuttaa Sortavalaan. Olisikohan se ollut vaistomaista halua olla lähempänä kotimaata. Paista oli lähtenyt monta suomalaista tyttöä jo sinne.

–Minäkin lähdän Sortavalaan, – sanoi Eeva yhtenä päivänä.

–Älä mene, saathan olla töissä, tuntuu että alamma kotonaki pärjäämään, – äiti pidätteli.

–Minä menen, sitten kun saan asunnon, tulette tekin sinne.

–Olishan seki mukavampi, ku täällä, – antoi äiti periksi.

–Eila, vie aamulla Bertalle nämä lakanat ja hartialiinat, sano, että minä en enää tule.

Muista silittää ne ensin hyväksi, – neuvoi Eeva minua vielä.

Aamulla menin parturiliikkeeseen, Bertta oli jo siellä. Kerroin hänelle, että Eeva on lähtenyt.

–Mistä minä tähän hätään nyt apulaisen saan? Eihän Eeva edes eilen mitään puhunut. Sinun nyt täytyy jäädä täksi päiväksi.

Mielellänihän minä jän. Bertta oli minullekin hyvin ystävällinen. Lupasin tulla töihin kouluun asti.

–Oletko koskaan leikannut tukkaa?– Kysyi Bertta.

–Ainahan minä Villen tukan leikkaan ja muidenkin kavereiden, jotka “Hätälässä” asuu.

–Tänään tulee viisi poikaa ammattikoululaisia, leikkaa heidän päät kuliksi.

Kun pojat tulivat ja näkivät, että Berttaa ei ole paikalla, pyysivät, että en aivan paljaaksi leikkaisi päät, he keräävät elokuvalippurahat minulle siitä edestä.

Niin sitten leikattiin, takaa nollalla puhtaaksi, edestä pidettiin kampaa välissä. Kaikki olivat tyytyväisiä. Bertta, kun ei tarvinnut olla tekemisissä poikien tukan kanssa, pojat, kun saivat jättää pienen töyhdon jota yritettiin pystyyn kammata, ja minä pääsin elokuvissa käymään.

Bertta oli oikein kaunis, isot ruskeat silmät levällään. Liikkeessä kävi paljon nuoria miehiä, he ihailivat:

–Mestari on niin sievä.

Tutut tytöt neuvoivat Eevalle minne Sortavalassa voi mennä.

–Kun tulet Sortavalaan, mene pääkatua sillalle asti, sillan takana on koulu, jossa äiti on siivojana, hän neuvoo missä pailaisia tyttöjä asuu., – Eeva sai mukaansa kirjelapun tyttöjen äidille.

Yhdeksästoista päivä kesäkuuta 1941 Eeva saapui Sortavalaan. Koulurakennus löytyi helposti. Kellarikerroksessa oli ikkuna auki, kun ovi oli kiinni Eeva koputti ikkunaan.

Nainen tuli katsomaan kuka siellä yöllä koputtaa.

–Minä etsin Maija–tätiä, hän on tässä koulussa siivojana (Siivojan oikeaa nimeä ei Eeva muistanut, niin että Maija–täti on tekaistu nimi)

–Tule sisään ikkunasta. Kehotti nainen.

Nainen oli pesemässä pyykkiä. Maija–täti asuikin koulurakennuksessa, hän kuuli ääniä ja tuli katsomaan, kuka häntä siellä kyselee. Täti laittoi heti kahvia ja Eeva sai olla kaksi yötä hänen luonaan, sitten hän vei Eevan tuttujen tyttöjen luo.

Seuraavana päivänä tytöt saattoivat Eevan olutpanimolle, jossa hekin olivat töissä.

Hänet otettiin panimolle töihin ja asua sai tyttöjen luona niin kauan, kun järjestyisi oma asunto.

Oli määrä aloittaa työ maanantaina kahdeskymmeneskolmas päivä kesäkuuta.

Kesäkuu 1941. Paikallinen radio ilmoitti, että kahdeskymmenestoinen päivä tanssilavalla on joukkokokous, kaikki paikalle. Oli kaunis kesäpäivä, ihmisiä joukkokokoukseen tuli paljon.

–Huomio, huomio! Puhuu kaikki Neuvostoliiton radioasemat! Tänään, kello neljä aamulla Hitler on rikkonut hyökkäämättömyyssopimuksen, joka oli tehty kymmeneksi vuodeksi. Sadat saksalaiset lentokoneet ovat ylittäneet Neuvostoliiton rajan, ovat pommittaneet kaupunkeja Kijovaa, Minskiä ja kymmeniä muita rauhallisia kaupunkeja. Rajalla taistellaan rajusti. Vapaaehtoiset! Liittykää Neuvostoarmeijaan puolustamaan Isänmaata. Meidän asia on oikea, voitto tulee olemaan puolellemme.– Oliko radiopuheet tarkalleen tällaisia, se nyt on muistin varassa, mutta sisällön tarkoitus on ollut tämä.

Odotettiin lisää tietoja, eihän sota voi tulla Neuvostoliiton maalle.

Kolmas päivä heinäkuuta radiossa puhui Stalin. Kaikki olivat alakuloisia, joka päivä sotaan saateltiin miehiä. Rautatieasemalle kerääntyi ihmisiä, sotaan lähteviä, heitä

saattavia sukulaisia, niitä, joiden vuoro ei ollut vielä tullut. Kaikki tiesi, sota tulee olemaan ankara. Silmä silmästä, elämä elämästä.

Lisää ilmoituksia radiosta:

–Kaikille, kaikille! Pommitukset laajenevat itään päin, seuratkaa neuvoja, joita päivittäin tulee radiosta. Ikkunaruutuihin pitää liimata paperisuikaleet ristiin, että eivät pommituksen aikana lasit halkeile. Valoa ei saa pitää, jos ikkunat ei ole pimennetty. Olimme lapsellisia, jos kuultiin lentokoneen lentävän, juostiin ulos arvailemaan, kenen kone lentää. Onko se saksalainen vai venäläinen.

Aloitettiin siviiliväen evakuointi. Ensimmäiset lapsiperheet evakuoitiin heinä - elokuussa.

Komulainen tuli metsäkämpiltä, hänet oli kutsuttu sotilaskomissaariaattiin.

–Nyt tuli minulle lähtö. Hae, Aino, minun arkku, jos se teillä säilyisi tallessa,– kävi hän ennen lähtöä sanomassa. Ameriikasta tulleilla suomalaisilla oli mukanaan isot tavara-arkut. Ei sitä arkkua haettu. Tapahtui niin äkkiä ja niin paljon, että ei enää ollut aikaa ajatella jotain tavara-arkkua. Joistakin lähteneistä aina jotain kuului, mutta Komulaisella ei ollut ketään sukulaisia, joille olisi voitu ilmoittaa.

Joskus Villen kanssa muisteltiin, että olihan Komulainen luvannut olla meille kiltti, ja sanonut, että saamme käydä koulua niin kauan kun haluamme, jos huolimme hänet meille asumaan. Vaikka olisihan siinä tarvittu äidinkin mielipide. Ne luvatut saksat hän kyllä toi minulle, pidin niitä hyvässä tallessa.

Sunnuntaina, kahdeskymmenestoinen toinen päivä kesäkuuta, tytöt heräsivät Sortavalassa kovaäänisten kaiuttimien ääneen. Mentiin katsomaan, mistä ääni tuli, ja onko jotain tapahtunut.

–Sota ! Saksa on aloittanut sodan.

Osasiko tytöt pitää sotaa kovin vakavana asiana? Vastahan oli ollut Talvisota ja se ei suuresti vaikuttanut elämään. Se oli ollut siellä jossain. Vanhemmat ihmiset olivat vakavia. Työviikon alettua tytöt menivät töihin. Ensimmäiseksi työtehtäväkseen Eeva sai pullojen pesun. Pullot pestiin käsin, jokainen pullo erikseen siiliharjalla, pulloissa saattoi olla sisällä korkkia, jotka täytyi onkia pois. Sitten pullot järjestettiin pyörivän rummun päälle huuhdottavaksi. Työnjohtaja tuli paikalle ja osoitti:

–Sinä, sinä ja te kaksi lähдете autolla, teidät viedään rajan suuntaan puolustuslinjoja rakentamaan. –Suomalaisia tyttöjä ei joukkoon tullut.

Puolustustyö oli hyökkäysvaunujen esteiden rakentaminen. Kaksi riviä rautalankaa sidottiin puuhun, puu katkaistiin justeerilla rautalangan välistä ja jätettiin niin, että puuntyvi jäi metrinhokuisen kannon päälle roikkumaan.

Viikon verran rakennettiin näitä puolustuslinjoja, mutta sitten lännestä alkoi virrata ihmisjoukkoja mukanaan lehmiä, sikoja ja kotitavaraa hevuskärryillä, käsin kuljetettavissa kärryissä, taikka vain reppu selässä. Mukana liikkui vanhuksia, ja väsyneitä lapsia.

Tytöt palasivat Sortavalaan, suomalaisia tyttöjä ei ollut, heidät oli jo evakuoitu.

Olutpanimon johtaja Pjanyh (sukunimen tarkoitus sopivasti olutpanimon johtajalle “juopuneista”) kutsui Eevan luokseen ja kysyi:

–Onko tullut omia ikäviä? Miten vanha olet?

–Olen kuusitoista.

–No mene sitten omalle paikallasi työhön.

Mitä Pjanyh tarkoitti kysymyksillään, oliko kysymys omasta perheestä vai tarkoittiko hän suomalaisia tyttöjä, joiden kanssa Eeva oli asunut. Ei hän sen enempää selitelty. Eeva lähetettiin nyt panimoon nuoren, venäläisen naisen kanssa, hänen nimi oli Nadja, täysi nimi Nadezhda. Osastolla oli suuria kanttisia astioita, joissa oli käymässä satoja litroja olutta. Oluen käyntiä seurattiin, että siinä olisi seitsemän prosentin alkoholipitoisuus, jotta hiiva ja maltaat laskeutuisi ja oluesta tulisi kirkasta. Sitten olut laskettiin letkuja myöten tynnyreihin.

Ammunta ja räjähdykset kuuluivat jo läheltä. Kaupungissa oli jäljellä tyttöjen tiedon mukaan kirjapaino, ravintola, leipomo ja osa olutpanimoa.

Kahdeskymmenesneljäs päivä heinäkuuta tuli viimeisten vuoro lähteä. Valmista olutta jaettiin, kunhan vain löytyi millä viedä. Ei siitä tehty enää mitään kuittia tai laskua. Olutpanimolta Eeva ja Nadja sai ottaa mukaansa hienoa sokeria, leipomosta leipää ja margariiniä. Autoilla tytöt vietiin Käkisalmeen asti, siellä odotti proomu. Proomulla oli jo paljon ihmisiä ja lisää tuli. Eeva ja Nadja löysivät paikan ruumasta. Proomu lähti liikkeelle Laatokkaa myöten Svirijokeen, siis Syväriin. Vierellä seurasi toinen proomu, jolla oli nuoria virolaisia miehiä. Proomulta, jolla Eeva oli, veteen putoili noin neljän vuoden vanha poikalapsi, ainakin kolme kertaa. Koko proomun väki seurasi poikaa. Olutpanimon lämmittäjä pelasti pojan niin monta kertaa, kun hän putoili. Proomu jatkoi matkaa Äänisjärveen, sieltä Volgo-Baltin kanavaa Marijinin–systeemiä aina Volgaan asti. Kukaan ei tiennyt, missä on määränpää. Belozerskissa virolainen poika nakkasi tulitikkulaatikon, johon hän oli kirjoittanut, että heidän matka jatkuu Vologdaan suuntaan. Proomulta kuului virolaisten laulu.

–Pojat ovat mielissään, ei ainakaan rintaman suuntaan, – huomautti joku.

Kamyshinissa kaikki laskettiin maihin, jaettiin lopputili ja sanottiin:

–Menkää nyt minne tahdotte.

Papereita selvitellessä tuli ilmi, että Eevan passia ei virkailijalla ollut, se oli jäänyt, kun oli luovutettu Sortavalan tultua miliisilaitokselle sisään kirjoitettavaksi.

–Mihinkä minä ilman passia ja työkirjaa, eihän minua kukaan ota edes töihin, – hätäntyi Eeva.

Tytöt jäivät laivalaiturille, siellä myytiin lippuja Stalingradiin lähtevään laivaan. Nadjan anoppi asui Stalingradissa. Tytöt ostivat liput ja menivät laivaan, he toivoivat, että kun on joku tuttu, niin kyllä jonkunlaista apua saa. Nadjan mies oli miilisi ja sodan tullessa hänet siirrettiin kenttäoloihin sotilaskomennon alaiseksi.

Stalingradissa evakuoituja ei laskettu maihin, samalla laivalla jatkettiin Astrakaaniin asti. Astrakaanissa Eeva ja Nadja löysivät paikallisen olutpanimon, meinasivat mennä sisälle Sortavalan panimon kulkuluvalla. Olutpanimon alueella oli likaista ja haisi pahalta.

–On kuin sikala, emme me tänne jää, – sanoi Nadja.

Tytöt palasivat laiturille, sinne he olivat jättäneet vähäiset tavaransa nuoren lentäjäpojan huostaan, poika oli matkalla Bakuun. Hänen laiva oli jo lähtövalmis, mutta poika oli urhoollisesti odottanut tyttöjen tuloa, eikä lähtenyt laivaan ennen, kuin he tulivat.

Laiturille tuli lyhyehkö mieshenkilö valkoisessa palttinakangaspuvussa:

–Kuka evakoista haluaa lähteä kolhoosiin?

Oli jo sama, minne mennä, matka oli kestänyt jo kyllin kauan. Tytöt lähtivät kolhoosiin, kahdentoista kilometrin päässä sijaitsevaan Natshalovoon. Siitä jatkettiin vielä härkäkyydillä kesäleirille.

Kesäleirin asunnot oli rakennettu kaislasta, seinät ja lattiat oli savilaasterilla rapattu. Kolhoosilaiset ottivat avosydämin vastaan. Jo seuraavana päivänä tytöt olivat sipulin nostossa. Aluksi kolhoosin puheenjohtaja auttoi, kirjoitti lapun, jolla sai kolhoosin varastosta ruokaa. Työpäiviä vastaan kirjoitti luvan saada omenia, joita voi sitten myydä torilla.

Kolhoosin palkkasysteemi oli siitä erikoinen, että palkkaa ei maksettu ollenkaan.

Työvuoden aikana sai puheenjohtajan luvalla varastosta ruokatavaraa, joka otettiin sitten huomioon, kun vuoden tuloksesta maksettiin Valtiolle kuuluva osa ja loppu jaettiin työpäivien mukaan, tietenkin jonkinlaisena koeffisienttinä huomioitiin ammatti. Kun oli työpäivän tehnyt työtä, sai siitä “tikun” kirjoihin.

Kolhoosin puheenjohtaja otettiin armeijaan. Uusi puheenjohtaja päätti, että ei evakuoitujen tarvitse olla missään erikoisasemassa, he ovat samalla lailla toimeentulevia, kuin paikallinen väkikin. Nadja kirjoitti appivanhemmilleen Stalingradiin kirjeen, jossa pyysi lupaa tulla ystävättären kanssa heidän luo. Hän sai vastauksen, mutta koska kirjeessä ei mainittu mitään siitä, saako Eeva tulla, ei hän lähtenyt. Olihan nyt jonkunlaista työtä, ja jonkunverran sai ruokaakin.

Eeva saattoi Nadjan kaupunkiin asti, sai yhden kirjeen häneltä. Sen jälkeen Stalingrad muuttui taistelutantereeksi, eikä Nadjasta enää kuulunut mitään.

Saksalaiset sotajopukot lähestyivät Moskovaa, ovat kolmensadan kilometrin päässä. Leningrad on saarrettu. Rautatie Paista etelään on poikki. Uutiset ovat raskaita, huhuja liikuu sitäkin enemmän. Mekin alamme ymmärtää, että nyt ei leikitä sotaa, vaan soditaan aivan oikeasti.

Ensimmäinen päivä syyskuuta Paissa koulu alkoi tavalliseen aikaan. Menimme kouluun, mutta ei opiskelusta tahtonut tulla mitään. Yksi meidän opettaja tuli tunnille ilman kirjoja ja vihkoja:

–Tulin sanomaan teille, että on tullut minun vuoro lähteä rintamalle.

–Mitä nyt tapahtuu? Pääseekö saksalaiset tänne asti?– Kysymyksiä tuli paljon.

–Olkaa aivan rauhassa, vihollista ei päästetä tänne. Näkemiin, tulen tapaamaan, kun palaan sodasta.

–Näkemiin, vastasimme opettajalle.

Suomi on liittoutunut Saksan kanssa. Suomen läpi pohjoiseen on mennyt saksalaisia sotajoukkoja. Murmanskin satama ja Petsamo ovat vaarassa.

Mekin saimme evakuointi määräyksen, lapussa oli ohjeet, täytyy olla valmiina minä hetkenä hyvänsä lähtemään. Mukaan saa ottaa kuusitoista kiloa tavaraa tai ruokaa henkilöä kohti.

Olimme äidin kanssa hakenut porsaan keväällä Uslagilta, vankien työjennusleiri, se oli lähellä Pain rautatieasemaa. Sota-alueen lähestyessä Uslag siirretään jonnekin sisämaahan, kaikki se mitä ei haluttu, tai voitu kuljettaa myytiin edullisesti. Ville kyhäsi porsaalte jonkunlaisen olinpaikan, talveksi kerättiin tarpeita, että saataisiin sille kunnan paikka.

–Eipä nuo meidän tavarat paljo paina. Ville, sinun se pittää lopettaa tuo porsas, tulleehan evästä matkalle, – äiti katseli ympärilleen, mitä otetaan ja mitä jätetään. Lähdin Villelle kaveriksi, mutta en tullut lähelle. Sai Ville porsaan hengiltä. Se paistettiin, pantiin hyvästi suolaa ja sullottiin ämpäriin. Luita kaluttiin ennen lähtöä monta päivää.

Joka puolella teurastettiin, navettojen ovista lenteli päättömiä kanoja. Lehmät koottiin laumoihin ja niitä lähdettiin kuljettamaan Latvaan päin. Ihmiset hautasivat tavaroitaan hiekkakumpuihin.

–Ei lähetä minnekkää. Jäähään tänne, mennään mehtään. Näin kun järveen upotettiin jauhosäkkejä, ei ne läpiasti kastu. Suomalaiset kohta tulee tänne, sitte mennään mummon tykö Nivalaan. Ollaan metässä joku päivä. Mistä se Eevaki löytää meijät, jos me nyt lähemmä, –houkutteli äiti meitä.

Joskus vähän epäröimmekin, innostuttiin haaveilemaan. Mutta asia oli saanut jo vauhdin ja kaikki meni omalla painollaan. Evakkojuna oli tavarankuljetusvaunuista, niin sanotuista härkävaunuista. Jakushevit ja muut meidän parakissa jäivät vielä seuraavaa juna odottamaan.

Suomalaiset perheet yrittivät sopia samoihin vaunuihin. Vaunuihin tehtiin laverit kahteen tasoon, vanhemmat ihmiset saivat paikat alalaverilta, nuoremmat ja muuten hyväkuntoisemmat saivat kiivetä ylälavereille. Meidän vaunussa ei paljon lapsia ollutkaan.

Viidestoista päivä syyskuuta meidän juna lähti itään. Häglund valittiin vaunun vanhimmaksi, hän kävi viimeisenä ulkona ja tiesi kertoa:

–Vaunun seinään on kirjoitettu asema, jonne meidän juna menee. Se on “Mogu”.

–Ei tuo voi olla mikään asemannimi.– Hyppäsin vielä katsomaan. Ei se ollutkaan.

Seinään oli liitulla huolimattomasti kirjoitettu “Ljudi”, siis ihmisiä, vaunussa on ihmisiä. Häglund oli lukenut tekstin niin kuin se olisi kirjoitettu suomeksi.

Illalla myöhään jo pimeässä meidän evakkojuna saapui Petroskoihin.

–Ilmoittakaa eteenpäin! Kukaan ei saa poistua vaunuista, juna voi lähteä hetkellä millä tahansa.

Petroskoi paloi, ilmassa oli lentokoneita, mutta kenen koneet siellä oli, emme tiedet. Kuului koneiden ääniä, räjähdyksiä, eriaänisiä komentoja.

–Maailman lopulta tuo näyttää.

Kymmenet tulipalot riehuivat monella suunnalla. Joku tiesi, että omatkin räjäyttää perääntyessään, ettei mitään jäisi viholliselle. Silloin ei kyllä tiedetty, miten on asia, mutta ihminen on sellainen, että tekee johtopäätöksiä ennen kuin tietää. Nyt oli päätetty että siellä räjäytetään, ettei jäisi mitään hyödyllistä viholliselle.

–Vaunuista ei saa poistua, – toistettiin komento,– juna lähtee aivan pian.

Aamuyöllä kuudestoista päivä syyskuuta evakkojuna lähti itään. Petroskoi luovutettiin ensimmäinen päivä lokakuuta. Silloin luulimme, että olimme viimeinen evakkojuna, joka pääsi lähtemään. Jälestä päin kuulimme, että oli vielä muita päässyt menemään.

Seuraavana päivänä saavuimme Belomorskiin, rautatieasema oli vielä nimellä Soroka. Tästä juna lähti itään uutta rautatieosuutta Soroka – Obozerskaja, se oli saatu käyttöön sotaa edeltävänä vuonna. Vaunuja heilutti epäilyttävästi. Rautatieasemia oli vähän, tulevien asemien kohtiin oli tehty ohitusraiteet. Niillä juna seisoj odottamassa vastaan tulevia junia. Länteen kuljetettiin sotakalustoa ja miehiä, itään etujonossa menivät junat, jotka kuljettivat haavoittuneita.

Meidän vaunuissa ei ollut vessoja, kun juna pysähtyi, ryntäsivät kaikki ulos. Samassa rivissä miehet, naiset, tytöt ja pojat, hyvä jos sattui olemaan tien vieressä pensaita tai kiviröykkiöitä, että olisi päässyt vähän piiloon. Pensaatkin harveni mitä kauemmas itään tultiin. Kun juna pysähtyi, tehtiin ulos nuotioita ja niillä laitettiin ruokaa. Juna saattoi lähteä ennen kuin ruoka oli kypsää. Etupäässä olevista vaunuista välitettiin komento, joka tuli ihmisketjua myöten perille asti.

–Po vagonam!– Joka tarkoitti -Vaunuihin!

Kaikki kiirehti omaan vaunuun, puolikiehunut ruokapakki höyrysi. Isoimmilla asemilla asemaravintoloissa oli järjestetty ruokailu. Vaikka vaunun vanhimmaksi oli valittu Haglund, asiat hoitivat Yrjöt, Koponen ja Mäki. He juoksivat ensimmäisinä ämpärin kanssa ravintolaan, toivat ämpärin puuroa ja jonkun leivän. Mäki Yrjö jakoi kaiken vaunussa armeijassa totuttuun tapaan.

–On se hyvä, että nuo pojat ovat niin joutuisia, emme kertaakaan ole ilman jääneet, – kehuttiin vaunussa.

Olimme ohittaneet Arkangelin, Vologdan, Kirovin alueet, tulimme Sverdlovskiin, kaikki paikat tuntuivat olevan jo täynnä evakuoituja. Maisemat ovat muuttuneet. Ympärillä on paljon laajempia peltoalueita. Hajutkin ovat toiset. Siitäkin vielä matka jatkui itään. Nyt olemme jo Omskissa. Vastaanottamassa oli metsäteollisuusyhtymän edustaja, varmistuttuaan, että olemme Karjalasta, ja joukossa on paljon metsätyöläisiä, meidät otetaan vastaan.

Samoissa vaunuissa tuodaan takaisin päin Zavodoukovskajan asemalle, siitä vaunut jaetaan metsäteollisuuspiireihin. Meidän vaunu saapui Tropinskiin, josta ensin kaikki viedään sahalle. Joku laulaa rallatti:

...Siperian lakeus on suuri,
Ikilumi peittää aavan maan...

Ei siltä näyttänyt, vaikka oli lokakuu, päivä oli valoisa ja aurinkoinen. Olimme olleet matkalla tasan kolmekymmentä vuorokautta. Matkalla emme paljon kuulleet uutisia. Mutta nyt kumminkin oli huolena johonkin majoittua.

Saha oli pieni, ihmiset asuivat parakissa. Huoneessa, johon meidät tuotiin, oli ainakin neljäkymmentä sänkyä. Siinä oli jo asukkaita, madjareja ja bessarabeja, toisin sanoen moldavialaisia, romanialaisia, puolalaisia, karkoitettuja Länsi Ukrainan ja Moldavian alueilta, jotka oli liitetty Neuvostoliiton alueeseen vuonna 1939. Älymystöä etupäässä: lääkäreitä, pappeja, opettajia. He olisivat olleet kiinnostuneita tulla puhuttelemaan meitä, mutta kun ei ollut yhteistä kieltä. Harvat heistä oli oppinut venäjän kielen, ja meillä oli vain suomen ja osalla lisää venäjänkieli.

Parakki oli valkaistu kalkilla, vuoteet varustettu vuodevaatteilla: lakanat, tyynyt, peitteet.

Yhdellä sängyllä makasi sairas mies. Karjalasta tulleet miehet lähestyivät häntä ja kyselivät, mikä miestä vaivaa.

–Se on, pojat, postannut, katsokaa, sänky kuhisee tätä.

Toisella sängyllä istui noin kaksivuotias poikalapsi, riisitautinen, hoikat jalat, joilla ei voinut pysyä pystyssä, iso vatsa, hoki yhtä sanaa eikä välittänyt, vaikka ympärillä oli tuntemattomia ihmisiä:

–Suupu, suupu, suupu, – sup on keittoa.

Jonkun päivän äitikin kävi sahalla töissä, mutta mitäpä siellä pienellä sahalla niin suurella määrällä ihmisiä teki.

–Mutta kyllä ne on sakkia, elämääsä uhaten tanssivat pyöreällä puulla, joka on menossa sirkkeliin ratapölliiksi sahattavaksi,– muisteli äiti sahalla työskenteleviä puolalaisia, hän sai käsityksen, että he olivat ammattilaisia teatteritanssijoita.

Ne perheet, joille ei sahalla oikein ollut hommia, eikä ollut muutakaan paikkaa mihin olisi voinut järjestää töihin, niin kuin me, kaksi alaikäistä ja äiti, vanha pariskunta Pappilan Juha ja Sofi ja ne jotka kelpasivat metsätöihin, siirrettiin takaisin Tropinskin keskukseen. Mukaan tulivat Koposen Yrjö ja Maija ja heidän tytär Viola, olimme Violan kanssa samanikäisiä, sitten Mäki Yrjö riski mies, hänen vaimo ja lapset oli evakuoitu ensimmäisten lapsiperheiden kanssa, eikä Yrjö kerinnyt saada tietoa heidän olinpaikastaan. Asunnoksi saimme tyhjän tilan saunan toisesta päästä.

–Koitetaan nyt kotiutua,– katseltiin paikkoja.

Tila jaettiin siten, että Yrjöt rakensivat laverit. Ylhäällä, huoneen perällä oli Koposten laveri, sen alla Mäki Yrjön laveri, hänen jalkopäähän tehtiin tila Pappiloille, hella jäi väliin ja sitten oli meidän laveri ylhäällä. Meidän laverin alta pääsi hellaan puita panemaan. Yksi pöytä saatiin mahtumaan asuntoon. Kyllä siinä täysi sopu säilyi.

Heti Siperiaan tultuamme alkoi tuntua ruoan vähyys. Ei vielä oltu keksitty kortteja semmoisina, kun ne olivat sodan lopussa, joista päivän normi leikattiin kaupassa. Leipää jaettiin samanlaisilla ottokorteilla, kun oli ollut Talvisodan aikana. Päivän kohdalle tehtiin vain rasti, kaupalle ei jäänyt mitään vastuuta, jos leipää meni enempi. Ruokalassa piti jonottaa velliä, jota sanottiin "balandaksi", ruisjauhoista keitetty vetelä velli ilman rasvaa. Jos sitä ei riittänyt jäi vain leipäannos.

Vellijonossa seisoivat tataarinainen, yleisten käymälöiden siivoja, hän toi mukanaan luudan, jota hän tarvitsi töissään, ja kloorikalkkiämpäriin. Tietenkin hänestä ja hänen vehkeistä levisi haju. Hän sairasti epilepsiaa ja jonossa tiedettiin siitä. Tataarinaista kiusattiin jonossa hänen erikoisen työn ja huonon venäjänkielen takia. Jos me, Viola, Ville tai minä, satuimme olemaan jonossa, emme antanut häntä kiusata, päästettiin hänet edellä ilman jonoa, tai riitelimme jonon kanssa. Tataarinainen kaatuili jonossa, kun häntä kiusattiin, se oli niin ikävä näky, että sai meidät suuttumaan. Nainen halusi näyttää, että on meille kiitollinen, niinpä meidän ulkovessa oli aina puhdas.

Me, minä, Ville ja Viola, emme olleet missään töissä, virallisesti emme voineet tehdä työtä, koska olimme alaikäisiä, me Violan kanssa neljätoista, Ville kolmetoista vuotiaita. Ruokaa ei riittänyt, ja tuli joskus nipistelyä äidinkin annoksesta. Mutta pian ymmärsimme, että jos jatkamme, ei äiti kohta jaksa tehdä työtä ollenkaan. Heti, kun toin leivän kaupasta, jaoin sen normin mukaan, niin että äidille tuli täydet 600 grammaa ja loput puoleksi Villen kanssa. Samoin teki Violakin.

Kaivoimme käsilaukuista Talvisodan aikaiset ottokortit, niissä ei ollut mitään eroa niiden kanssa, joita oli jaettu Siperiassa.

–Mitä sinä niissä näet?

–Hei ! Nämä ovat samanlaisia, yritetään näiden kanssa kauppaan.

Pikkusen rutistelin korttia, että se olisi käytetyn näköinen, merkkasin menneet päivät samansävyisellä kynällä, kun kaupassa oli rasti tehty ja hain leipää. Sitten käsiteltiin toistenkin kortit, ainakin Viola löysi samanlaiset. Nekin sain minä käsiteltäväksi. Kerran joku tuli kaupasta ja kertoi:

–Kaupassa on ilmoitus, että kaikki kortit pitää käyttää konttoorissa uudestaan rekisterissä.

Leipää meni kaupassa enempi, kuin olisi pitänyt olla kortteja. Kävin meidän siperialaisen kortin kanssa konttoorissa, siihen merkittiin perheen jäsenmäärä, kannen vasempaan kulmaan liimattiin valkoinen paperipala, johon kirjoitettiin numero ja pantiin leima.

–Mitä nyt teet?– Utelivat Ville ja Viola, kun minä tarkastin rekisteröityä korttia.

–Katson tätä omaa korttia, sitten sanon.

Liimasin leivän sisustasta tehdyllä liimalla nurkkaan samanlaisen valkoisen paperilapun, tein saman numeron vähän jäljitellen käsialaa. Leimastakin tuli kyllin hyvä, kun siirsin sen ensin raakaan perunaan ja siitä korttiin. Vähän sotkunen, mutta ei ne kovin selviä olleet alunperinkään. Hyvä se on!

–Antakaa, niin rekisteröin toistenkin kortit.

Niin kauan, kun kortit olivat voimassa, saimme aina kaksi leipäannosta. Siltä varalta, että joku tarkastus olisi paikan päällä, kävimme Villen kanssa vuorotellen, aina olisi ollut oikea numero, jos olisi vaikka vertailtu listojen mukaan.

Äiti aina huokaili, tiesimme, että hän suree Eevan katoamista. Kirjoittelin kaikkiin evakko-osastoihin, joita tiesin olevan ja keksin lisää, kyllä ne aina käsiteltiin, tuli se sitten jonnekin piirineuvostoon tai oikeaan evakkojärjestöön.

Eeva oli kolhoosissa Kaspialla, hän kirjoitti meidän entiselle asuinpaikalle, mutta alue oli miehitetty ja me olimme Siperiassa. Eeva teki työkseen kaikkea, mitä käskettiin, kun syystyöt päättyivät, pääsi hän moottorinkäyttäjän kurseille. Moottori käytti vesipumppua, jolla kasteltiin kolhoosin kasvimaita ja riisipeltoja. Kolhoosiin töihin oli jäänyt naiset ja keskenkasvuiset nuoret, miehet oli sodassa.

Kursseilla oli pojankoskeja, jotka usein lintsasivat tunneilta. Mekaanikko, joka veti kursseja, puhui pojille:

–Katsokaa, Töllä käy kaikilla tunneilla kolmen kilometrin päästä vähissä vaatteissa ja melkein avoaloin.

–Ei sen jalat enää tunne kylmää, – ilkkui yksi pojista, mutta toiset pani hänet lujille, löivät turpaan, ja lupasivat lisää jos vielä kerran rupeaa ilkkumaan.

Kun pojat eivät aina osanneet vastata teoriakysymyksiin, sanoi mekaanikko :

–Nyt minä kysyn Tölliltä, jos hän tietää, te saatte hävetä.

Niin siinä kävikin.

–Miten sinä kaikki muistat,– ihmettelivät pojat.

–Minä kun käyn kaikilla tunneilla, siksi muistankin.

Keväällä Eeva pantiin moottoria käyttämään toisen naisen kanssa, nainen oli ollut moottorinkäyttäjänä jo edellisenä kesänä. Siinä olisi ollut mukava työ kesäksi, eikä moottori ollut vaikea, neljä silinteriä polki tahtiaan. Mutta kesällä Eeva sairastui malariaan. Joka päivä samaan aikaan alkoi vilustaa, nousi korkea kuume, koko ruumis täräsi. Eeva ei voinut muuta, kuin meni puun alle makaamaan niin kauaksi, että kuume vähän hellitti. Muutenkin heikossa kunnossa, tauti vei voimia.

Jos olisi halunnut käydä lääkärin vastaanotolla, olisi sinne pitänyt kävellä seitsemän kilometriä. Naiset sanoivat, että ei lääkärit voi parantaa tätä tautia, ja jos olisivat voineetkin, ei ollut voimia mennä sinne asti. Naisilla oli omat konstinsa tautiin, ja Eeva teki kaikki mitä neuvottiin, kun vilusti, joi tulikuumaa vettä, söi kalan sappia. Naiset hätyyttivät tautia pois poppakonsteilla, säikäyttämällä, työnsivät yhtäkkiä kylmään veteen. Ei mikään auttanut.

Vaatteet alkoivat loppua kokonaan. Myydyistä omenista sai sen verran rahaa, että sai ostettua torilta jotain vanhoja vaatteita.

Ameriikasta tuli humanitääristä apua, Eeva sai mekon ja suuret puolikengät. Kengät olivat niin suuret, että niitä ei voinut pitää, Eeva möi ne torilla ja osti vanhat huopatossut. Talvet olivat kylmiä. Eikä kesäleirin asunnotkaan kelvanneet talviasunnoiksi.

Kerran äiti nousi aamulla huonossa kunnossa, eikä jaksanut olla pystyssä ollenkaan.

–Menkää te nyt kahestaan sinne työmaalle, minun päätä särkee niin, että en voi nousta vuoteesta ollenkaan.

Olimme aina silloin tällöin käyneet auttamassa äitiä oksia karsimassa, niin että tiesimme, missä on se hakkuupalsta, jolla äiti oli töissä.

–Olokaa varovaisia, kattokaa, siellä on paljon roikkuvia konkeloita, ne pittää korjata ensin pois.

Menimme miesten perässä metsään. Ensin kävimme metsäravintolassa, saimme päälärin “balandaa”. Metsäkeittiössä se oli paljon sakeampaa, keitetty klimppien kanssa, siis ruisjauhoista tehdystä pötköstä leikattu palasia ja ne keitetty vedessä. Nuori kokki, myötätunnosta meitä pieniä metsämiehiä kohti, otti pohjalta klimppejä puoli pääläriä.

Työnjohtaja, mestari, antoi meille kummallekin leipäkupongin sille päivälle kun olimme töissä, mutta muisti sanoa:

–Kyllä minä tiedän, että te saatte huollettavan leipäkortin, mutta olette niin pieniä ja sääliittävän näköisiä.

Me oikeastaan tykättiin siitä, kun saatiin mennä metsään äidin edestä. Pelkäsihän äiti, että loukkaamme itsemme. Sitä pelkäsi työnjohtajakin, jos joku saa tietää, tai meille sattuu jotain, hänhän joutuu vankilaan.

–Älkää välittäkö, kyllä me osataan, mehän ollaan karjalaisia metsämiehiä, minä olin jo neljäntoista ja Ville kolmentoista ikäisiä.

–Mokomatkin metsämiehet, – hymyili työnjohtaja, katsoen yhdellä silmällä, toinen oli lasisilmä, sen takia hän ei ollut sotaväkeenkään kelvannut, kun Ville toppatakin hihalla pyyhki räkästä nokkaa. Aloitimme siitä, että justeerilla sahasimme ensin roikkuvan konkelopuun, mutta se ei kaatunutkaan maahan, vaan tarttui toisen puun oksiin. Sekin oli konkelo.

–Nyt tämä vielä siihen ristiin, – mutta sekin jäi.

Saimme roikkumaan useamman konkelon yhteen läjään, hyvä, että ne eivät olleet mitään mahdottoman suuria.

–Kaadetaan tuo suuri mänty, jos ei auta, sitten haetaan apua.

Heti, kun alkoi ratista ennen kaatumista, juostiin me kauaksi, muuten takaisin singonneet tyvet olisivat tappaneet meidät. Siinähan meille oli päiväksi työtä, kun saatiin oksittua ja katkottua kaadetut puut.

–Ei kerrota äidille, tai hän ei laske meitä enää metsään.

Seuraavana päivänä olimme taas palstalla kahden. Työnjohtaja ei itse tullutkaan, tuli braakkari-ylösottaja-puunmittaaja, miksi häntä nyt nimittäisikään. Tehtiin hyvä nuotio ja kun huomattiin, että ylösottaja olikin vain poika, olisiko ollut pari vuotta vanhempi, kuin me, jotain kuusitoista vuotias, emme välittänyt vaikka hän saikin meidät yllätettyä nuotiolta. Koljka, se oli pojan nimi, ei ollut koskaan missään käynyt, eikä mitään nähnyt, häntä kiinnosti hirveästi kun kuuli meidän olevan suomalaisia.

–Kertokaa jotain Karjalasta, onko siellä paljon lunta?

–On siellä, näitä myöten, –Ville näytti olkapäitään, –karhut saattaa liikkua aivan talojen vieressä.

Ville pysähtyi, tiesin, että minun on jatkettava. Keksittiin aivan mahdottomia juttuja, me olimme itsekkin muka metsästäneet ja kalatkin olivat melkein hain kokoisia.

Kun yksi lopetti, jatkoi toinen siitä, mihin toinen jäi, keksimme omiamme, kuhan sopi jatkoksi edelliseen. Koljka uskoi kaikki mitä keksimme.

Siihen päivä hupeni, ei koko päivänä tehty mitään.

–Minä huomenna taas tulen teidän luo, – sanoi Koljka lähtiessään.

Niin hän tulikin heti aamulla.

–Tulkaa minun perässä,–Koljka lähti lunta myöten, kun tulimme oikeaan paikkaan, jatkoi hän:

–Tässä on kaadettuja puita ja tuolla yläpäässä merkattujakin. Sahatkaa kiekot päästä ja polttakaa ne, niin että niistä ei jäisi mitään jälkiä. Tehkää jaloilla paljon jälkiä sitten tulen teidän luo juttelemaan.

Ymmärsin, että tämä on jonkun tekemä työ.

–Keneltä sinä nämä pois otat?– Olin vaivautunut.

–He ovat lähteneet armeijaan, ei niitä kukaan ole perimässä.

Vaikka meillä ei ollut radioa, eikä lehteäkään oltu tilattu, mutta tieto siitä että joulukuussa on ollut suuri taistelu Moskovan edustalla, levesi nopeasti. Saksalaisten hyökkäys on saatu pysähtymään. Historiasta tiesimme, että Napoleon oli silloin aikanaan vuonna 1812 valloittanutkin Moskovan, mutta sodan hävisi.

Sanonta venäläisestä, joka hitaasti valjastaa, mutta kovalla vauhdilla ajaa, tuli ajankohtaiseksi. Ihmiset saivat toivoa, vaikka eivät läheskään kaikki Siperian kylissä pitäneet Neuvostovallasta, ei yksikään olisi halunnut vaihtaa sitä ulkomaalaisille valloittajille.

Leningradista tiedotettiin, että kaupunki ei ole antautunut, saarroksen ohi ei saada kuljetettua ruokaa. Kaupungissa ei ole polttoainetta. Mutta Laatokka on jäänyt! Jälle on rakennettu elämäntie, saarrettuun kaupunkiin saadaan jonkun verran ruokaa. On evakuoitu heikompia, lapsia, vanhuksia, haavoittuneita. Ei silloin vielä kerrottu kaikkea siitä kylmästä, nälästä, kuolemista.

Elämäntie on koko ajan vaarassa, sitä pommitetaan ilmasta ja ammutaan tykeillä.

Tammikuussa 1942 oli Leningradin rintamalla ensimmäinen vastahyökkäys. Talvi oli apuna, saksalaiset eivät voineet jatkaa samaa vauhtia.

Siperiassa talvi tuntui kauhean kylmältä. Ei pakkasta silti ollut kuin jotain -30 astetta. Olihan Karjalassakin samanlaisia pakkasia. Mutta sisämaan kuivassa ilmastossa pakkaneen tuntui paljon kylmemmältä. Tulimme Villen kanssa kerran metsään, pakkaneen oli lähellä kolmeakymmentä astetta. Meillä ei ollutkaan tulitikkuja, emme saaneet nuotioa. Tiesin, että Villeä minä en saa lähtemään metsäkeittiölle asti tulitikkuja hakemaan, matkaa olisi ollut lähes kolme kilometriä. Koitin keksiä hänelle paljon töitä, ettei hän seisoi paikallaan yhtään minuuttia.

–Sillä aikaa, kun minä käyn hakemassa tulitikkuja, sinun pitää valmistaa kaikki nuotioa varten. Hakkaa paljon tervaksia, kanna kuivia puita, noihin puihin, jotka tänään kaadamme, tee lovet valmiiksi.

–No joo, joo, mene jo, kyllä minä itsekin tiedän.

Meni siinä aikaa reilu tunti ja enemmänkin, ennenkuin pääsin palaamaan. Lähestyessäni meidän metsäpalstaa, alkoi pelottaa, ei kuulunut mitään ääntä, ei ainakaan kirveellä hakkaamista. Lopun matkan juoksin niin joutuin, kuin pystyin. Se, mitä pelkäsin, näytti tapahtuneen, Ville istui lumella valmiin nuotiotekeleen vieressä, puihin ei ollut tehnyt yhtään lovea. Eikä hän näyttänyt reagoivan mitenkään tulooni. Olisin voinut odottaa

minkälaisista riitaa tahansa, mutta en hiljaisuutta. Nuotio oli valmis, ei tarvinnut muuta kun pistää tuli tervaslantuihin. Suuri nuotio leimusi, mutta Ville ei tuntunut käsittävän asiasta mitään.

Toinen poski oli aivan valkoinen. Hieroin poskia ja käsiä lumella, pukkasin Villen toiselle kyljelle. Kun sekään ei auttanut, aloin potkia ja löin häntä, mutta hän ei edes suoristautunut, samassa käppyrässä kääntyi toiselle kyljelle.

–Nouse siitä, kuolet siihen!–Huusin hänelle.

Jatkoin lyömistä, työnsin lähemmäksi nuotiota, otin kepin avuksi, houkuttelin balandalla. Ville alkoi tulla tajuihinsa, silmät hassusti pyöreänä päässä hän katsoi minuun:

–Miksi sinä herätit minut? Näin justiin niin kaunista unta.

Hän suuttui tosissaan.

–Ja sinä vielä hakkaat minua!

Minä lähdin juoksemaan ympäri nuotiota, Ville perässä, hyväntekoinen karahka käsissä:

–Odota kun saan sinut kiinni, saat varmasti selkään!

Suurensin ympyrää, kiemurtelin, että saisin Villen liikkumaan. Samassa tuli Koljka, ja kaukaa jo alkoi huutaa:

–Mitä, te hullut, nyt teette? Miksi ette ole alkanut työntekoa?

Kerroin Koljkalle mitä oli tapahtunut, pysähdyin, kun näin, että kyllä Ville oli jo lämmennyt. Pyysimme Koljkaa, ettei hän kertoisi kenellekään, muuten meitä ei olisi enää metsään päästetty. Meillehän oli paljon helpompaa elämä, kun metsäkeittiössä oli ruoka parempaa ja keittäjänä oli nuori tyttö, joka meille aina lisääkin antoi, oikeastaan laskematta annoksittain, aina täyden kolmenlitran päälärin.

Ei siitä mitään ikävyyksiä Villen terveydelle tullut, mutta poskesta roikkui tumma nahka, ja irtosi palasina. Niin oli monella aikuisellakin, aivan odottamatta ja huomaamatta saattoi paljaana olevat kehon osat paleltua ja sitten pitkän aikaa oli mustia jälkiä.

Aina kun joku aikuisista lähti jonnekin kylään, yrittäen vähäistä tavaraansa saada vaihdettua perunoihin, lähdin mukaan. Mitä sattui olemaan vietävää: ikkunaverhot, virkattu lakki. Aina niillä jotain sai. Joku saattoi kylässä sanoa:

–Miksi laskitte Hitlerin sinne, ja nyt olette meiltä ruikuttamassa.

Mutta kyllä useammassa talossa, kun näkivät minut pienen, risaisen olennon, ei emäntä paljoa katsonut mitä toin, antoi perunoita niin paljon kuin jaksoin kantaa. Sitten tulin Mäki Yrjön perässä, hänellä oli reppu edessä, ja toinen takana, matkaa saattoi olla kymmenenkin kilometriä. Väsyin ja kyyneleet tippuivat silmistä, annoin niiden jäätyä puikoiksi ja itsesäällissä hoin Sahi Svanden kirouksia:

–Voi kurjaa elämää, voi ryssän tekemää.

Kun äiti parani ja lähti töihin, kävimme sittenkin Villen kanssa auttamassa vuorotellen, tai sitten joskus taas vain kahdestaan. Jotenkin kolmestaan saimme sen verran palkkaa, että äiti sanoi:

–Pittää panna osa rahasta talteen, jos omilla rahoilla jouvutaan lähtemään Karjalaan, ei ainakaa rahan puutteessa tartte jäähää, – puheli äiti ja kääri ruplia myytyyn.

Näin kerran kun metsäkeittiön kokki Nina kirjoitti kirjaansa lauluja ja yritti piirtää kynällä, jossa terä toisessa päässä oli punainen ja toisessa sininen. Nina huomasi, että

seuraan hänen puuhaa, ja halusi puhua minun kanssa. Nina oli juuri lopettanut jonkun laulun kirjoittamisen, se oli aikaan sopiva jäähyväislaulu.

–Osaatko piirtää?– Kysyi hän minulta.

Huomasin, että ei Ninan osaaminen kummoista ollut, niin että myönsin osaavani.

Ninan pyynnöstä piirsin lauluun sopivan kuvan käsistä. Kaunis, minun mielestäni, naisen käsi, punaiseksi maalattujen kynsien ollessa näkyvissä, oli tiukasti vahvassa miehen kädessä. Siinä muka sotaan lähtevä mies jätti jäähyväiset morsiamelleen. Nina oli kuvasta haltioissaan ja antoi minulle kokonaisen leivän. Seuraava laulu oli lokista, piirsin lintuja, jotka mielestäni oli lokkeja. Usein, kun tulin töihin, oli Ninalla uusi tehtävä minulle, en kovinkaan epäröinyt laatua, maksu oli hyvä, eikä minua omatunto soimannut kai semmoisesta työstä elänyt, mutta olihan se lisänä.

Asuin keskuksessa, silloin, kun olin kotona, suomalaiset haki minua tulkiksi.

Keskukseen ihmisillä oli monenlaista asiaa. Konttoorissa selviteltiin palkkaa koskevia asioita, lääkärin vastaanotolla kerrottiin vaivoista. Puolueen jäsenten täytyi ilmoittautua piirikeskukseen paikalliseen puolueorganisaatioon. Sinne piirikeskukseen oli matkaa kolmekymmentäkolme kilometriä, joka mentiin kävellen.

Eniten muistan tapauksia lääkärinvastaanotolta. Olimme lääkärinvastaanotolla vanhemman miehen kanssa, hänen sukunimensä oli Koskinen jos oikein muistan.

Lääkäri oli aivan erikoisen näköinen ja arvoinen. Tumma komea madjari, sanottiin, että hänellä on professorin arvonimi, hän oli karkoitetuista, hyvin intelligenttinen ja kärsivällinen:

–Mikä vaivaa?

–Ei kai minua, minulla on nokassa paha haju, voimat loppuu, jos tuo tietäisi kuolemaa, olen postannut.

Tiesin, että keripukkia suomalaiset nimittivät könttyriksi ja sanoivat että mies on postannut, osasin selvittää:

–Kyllä minä näen, että kysymys on vitamiinin puutteesta ja kun lääkkeitä ei ole, täytyy teidän joka päivä ja monta kertaa päivässä juoda havupuiden neulasista tehtyä juomaa.

Viikoksi vapautan teidät töistä, koittakaa jaksaa tehdä sitä juomaa.

Naiset sairastivat tulehduksia, loppui kuukautiset.

–Mikä teitä vaivaa?

Nainen kertoi kivuista alavatsassa.

–Onko vuotoa?

En oikein ymmärtänyt, mitä lääkäri tarkoitti, mutta hän täsmensi:

–Onko vuoto valkoista, vai onko se punaista verta?

Potilas sai lääkkeitä ja jos ei niitä ollut, niin ainakin neuvottiin, mitä on tehtävissä.

Sitten oli Norlundin Emppu, hyvin huumorintajuinen mies ja varmaan vaivautunut siitä, kun joutui minun kuuluten kertomaan asioitaan.

–Kuule tyttö, kerro lääkärille, että kun minä olen tammalla puita juontamassa, eikä minulla ollut evästä, mutta tammalla oli pussissa kauruja. Söin tamman kanssa samasta pussista kauruja, kaunat tarttuivat perseeseen ristiin, ja nyt en saa tyhjennettyä itseäni, kaunat pistää aivan ristiselästä perseenreikään asti.

Lääkäri joutui nauramaan tulkkaukselleni monta kertaa, mutta aina kun joku suomalaisista tuli vastaanotolle muiltakin metsäpunteilta, lähetti hän hakemaan minua. –Ei ainakaan tule väärinkäsityksiä, hakekaa tyttö.

Evakuoidut eivät viihtyneet Siperiassa, joku kertoi, että nyt Tsevakkin on kirjoittanut Karjalaan, jotta pääsisimme takaisin, mutta vastauksia ei kuulunut. Ruoan puute tuntuu yhä enemmän, vaatteet ovat kuluneet, aika menee niitä paikatessa ja parsiessa. Pappilan Sofi tekee käsin hienoa työtä, aikansa hän katsoo minun ompelemista, ja sitten alkaa neuvoa:

–Älä kurttaa tuolla lailla, silitä ensin se helman käännös, nyt kiinnitä hakaneulalla helma sukkaan, siitä pystyt ompelemaan melko pitkäksi. Nyt siirrä neuletta niin, että voit jatkaa hakaneulan vierestä.

Saunaan edes päästiin tarpeen mukaan, asuimmehan saunan seinän takana. Ei ollut saippuaa, mutta se korvattiin lipeäliuoksella. Tuhkasta sitä sai, ja sillä pestiin sekä vaatteet että hiuksetkin.

Olemme kaikki saunatalon asukkaat kotona. Päivän leipäännokset on syöty, ilta tuntuu pitkältä, siinä muistellaan rauhanajan keittoja.

–Muutenkin on nälkä ja nuo vielä puhuu kaikenlaisista keitoista. Sais leipää mahan täydeltä en muuta pyytäisi,– motkottaa Ville.

–Nyt tilanne alkaa olla se, että pitää ajatella miten pärjätään ja vielä pystytään metsätöihin, –Mäki Yrjö alkoi olla huolissaan, onhan hän iso mies ja tarpeet sen mukaiset.

Pappilan Jussi, vanhin sakista, teki johtopäätöksen:

–Vaihdettavaa tavaraa ei enää ole, Sofikin on niin laihtunut, että tekohampaat eivät pysy suussa, eikä kylällä ole muuta kuin koirat.

Jussi yritti pitää hellästi huolta Sofista, se, ettei hän voinut mitenkään auttaa, vaivasi häntä. Ja me, hölmöt, tirsкуttiin, kun Sofin hampaat kalisi. Kyllä Sofi sen oli huomannut, mutta hän vain kärsivällisesti hymyili meille, kuhan eivät kurkkuun mene. Hävetti.

–Otappa ne koirat kiinni! –Sanoi Sofi siihen, olivat varmaan puhuneet jo asiasta.

–Mutta sehän oli ajatus! Eihän koirat kummempaa syö, kuin ihmisetkään, –oiva ajatus Koposen Yrjöltä. –Jos me sovittaisiin, joka koiran kiinni saa ja asuntoon tuo, saa osansa lisäksi “sisuskalut”, se joka lopettaa sen ja nylkee, saa nahan.

–Minä suostun ehtoihin, – sanoi Mäki Yrjö.

Aloimme Villen kanssa lavereilla sipisemään ja kuvittelemaan, miten Sofi kylällä koiria houkuttelee, sehän nauratti, mutta ei kauan, äiti laittoi vesikattilaa hellalle, aukaisi hellanrenkaat ja samassa Komulaisen lahjoittamat saksit putosivat suoraan tuleen.

Yritettiin niitä onkia pois tulesta, miehetkin oli apuna, mutta ei niistä enää saksia tullut.

–Miksihän saksitkin olivat vuoteessa? Tuolla lailla nyt innostutaan, teijänhän ne koirat pittää kiinni saaha.

Parin päivän päästä, kun miehet tulivat töistä, meillä oli koira odottamassa. Miehet toivat sisälle sopivan kokoisen pölkyn, me, Viola, Ville ja minä noustiin kiireesti omille lavereille, pantiin korvat tukkoon ja päät peiton alle. Ei koira äännähtänytkään.

–No tulkaa jo sieltä, valmis se on,– kutsui äiti meidät pois lavereilta.

Lihat oli jo jaettu, meidän läjä oli sitten isompi, koska siinä oli lisänä sisuskalut, sydän, maksa, munuaiset. Oli vaikea aloittaa syönti, mieleen tuli kiltti, tumma, ruskeasilmäinen koira, joka niin luottavaisesti lähti meidän mukaan. Sen jälkeen oli vielä monta koiraa. Mäki Yrjö, joka oli tähän asti teurastanut koirat, sairastui keuhkokuumeeseen. Lääkkeitä ei ollut, lääkäri neuvoi pysymään lämpimässä, juomaan haavankuoresta tehtyä juomaa. Hengittäessä Yrjöllä oli kivut niin kovat, että hän aivan heittelehti vuoteella. Juotimme hänelle lihalientä ja peittelimme koiran nahkoilla. Yrjö koitti olla valittamatta. Seuraava koira olikin sitten Koposen Yrjön lopetettava. Paikka oli valmis oikeakätiselle, mutta Koposen Yrjö oli vasenkätinen, kirves ei pudonnut niin hyvin kuin se tapahtui Mäki Yrjöltä, eikä asia hoitunut yhdellä lyönnillä. Eipä sillä, ei koira kärsinyt, se vain vaistomaisesti liikkui vielä. Nyt emme mekään enää menneet piiloon, seurattiin ja oltiin apunakin. Kylän koirat aavistivat, että meidän asunnossa niille jotain tapahtuu, häntä koipien välissä menivät ohi. Kylällä pysyivät turvallisen välimatkan päässä ja haukkuivat missä vain liikuimmekaan.

–Kumma kun koirat eivät tykkää evakoista.– Ihmettelivät paikkakuntalaiset. Lähimmässä naapuritalossa oli pieni rakki, joka haukkui yötä päivää asuntomme ympärillä. Miehet lupasivat aivan erikoisen palkinnon sille, joka rakin saa sisälle. Teimme Villen kanssa ansoja, niitä viritimme ympäri taloa, syötöksikin pantiin aivan oikeaa leipää, mutta koiraa emme saaneet houkuteltua.

Paluu Karjalaan oli iltaisin vakituinen puheenaihe. Ainahan Karjalassa, huo–nompanakin aikana, on ruokaa ollut. Konttoorissa neuvottiin, että kun nyt on kevät tulossa, tehkää perunamaata niin paljon kun haluatte. Maakin oli hiekkaperäistä, lapiollakin saisi melko laajan alan kaivettua. Metsätöissäkään ei tarvinnut suota rämpiä, hakkuupalstat olivat kuivia kankaita. Mäkäröitä oli kyllä pilvenä, eikä ollut mitään keinoa pelastua niiltä. Syömään pystyi vain jos koko ajan liikkui.

–Kyllä niitä oli paljon Sodankylässäkin, mutta ei kai ne ollu näin äkäsiä,– muisteli äiti. Monet oli jo yrittänyt kirjoittaa Karjalaan saadakseen luvan palata. Minäkin kirjoitin. Olin paljon kulkenut virastoissa tulkkina, saanut aina neuvoja, miten mikäkin paperi kirjoitetaan. Niiden tietojen perusteella aloin laatimaan kirjettäni. Ensiksi, kirje pitää saada semmoiseen virastoon, jossa se varmasti käsitellään, siinä ei saa olla mitään lyriikkaa, sen täytyy olla lyhyt ja asiallinen. Metsäpunteilta kohta tuli listat, joissa oli tarvittavat tiedot: sukunimi, nimi, isännimi, syntymäaika, ammatti. Rupesin hommaan. Tein puhtaasti listat tarvittavien tietojen kanssa, joidenkin ammattia vähän kohensin metsuriin päin, alle kuusitoistavuotiaille lisäsin pikkusen ikää, vuoden kullekin. Oma ja Villen syntymätodistuksia käsitelinkin sen verran, että Villestäkin sain viisitoistavuotiaan, ja koska emme olleet kaksosia, täytyi itsellenikin lisätä vuosia. Passiahan meillä ei ollut, muutoksia tein suomalaisen syntymätodistukseen En tietenkään ajatellut, että tästä tulee tosi, olihan muutkin yrittäneet mutta eivät olleet edes vastausta saaneet. Kirjeeni lähetin Karjalan kansantalouden Neuvostoon, siellä ainakin tiedetään, että työvoimasta Karjalassa on pula.

Ei mennyt kovinkaan kauan, kun saimme luvan palata Karjalaan. Koko joukolla pyydettiin kulkulupaa Novozaimkan miliisilaitokselta minun nimiini, olisin ollut joukon

vanhin, johtaja. Ei se tullut kenenkään aikuisenkaan mieleen, että enkö minä olisi siihen sopiva. Äiti vain epäili:

–Miten ne nyt tuolla lailla, kakarahan sinä oot, kuka sinua ees totena pittää. Ja miten sinä yksin sinne Novozaimkaan menet, tiijä mitä siellä tielläki vastaan tulee.

Minä kumminkin seuraavana päivänä lähdin kohti piirikeskustaa niitä kolmeakymmentä kolmea kilometriä tarpomaan, vielä ylpeänä itsestäni, kun sain semmoisen luottohomman, monta kymmentä aikuista ihmistä vien Karjalaan.

Kun tulin Novozaimkaan, menin suoraa piirineuvostoon, minä nyt olen edustamassa näitä ihmisiä ja niin kuin näette, Karjala tarvitsee työvoimaa. Asiaa pidettiin aivan mahdottomana, eikä kukaan halunnut edes puhua tosissaan minun kanssa. Mutta kumminkin sanottiin, että voit sinä vielä keskustella miliisilaitoksen päällikön kanssa.

Siellä minulle sanottiin suoraan:

–Olet liian nuori tämmöiselle asialle, mene kotiisi kasvamaan, paperit ovat kyllä kunnossa. Ja varmaankin alueen metsäteollisuus tulee jarruttamaan kaikkiin mokomin teidän lähtöä, onhan selvä, että metsätyöläisiä on paljon joutunut sotaan. Älä yllytä ihmisiä, anna heidän tehdä rauhassa töitä.

–Mutta jos minun mukana tulee joku aikuinen, joka nimitetään ryhmän vanhimmaksi? Kelpaako sama kutsu?– Olin itsepäinen ja halusin täyden selvyuden asiaan ja sitä paitsi, kysymyksiähän tulee paljon, minun täytyy olla valmis vastaamaan kaikkiin.

–Kyllä tämä kelpaa, – vastasi miliisilaitoksen päällikkö.

Olin pettynyt, itkukin pääsi, enkä tiennyt mikä minua itkettää. Ohi kulkeva vanhempi nainen otti osaa ja kysyi:

–Mitä on tapahtunut? Miksi sinä itket?

–Minun pitää mennä Tropinskiin asti, matkaa on kolmekymmentäkolme kilometriä, pelkään, kun yö on jo tulossa.

En tahtonut kertoa käyntini tarkoitusta, ajattelin, että naistakin naurattaisi, mutta hän ei ollut utelias.

–Älä itke, tule minun luo nukkumaan, olen aivan yksin, mieheni on sodassa. Sano minua vain Jelena Ivanovnaksi.

Jelena Ivanovna antoi ison palan leipää ja jäähtynyttä teetä.

–Mene tuonne uunin päälle nukkumaan, nousen aikuisin ja herätän sinut.

Tuvassa oli iso leivinuuni, yleisesti nimitetty venäläiseksi uuniksi. Uunin päälle olisi mahtunut useampi henkilö nukkumaan. Yksi makuupaikka oli uunin takana.

–Silloin kun mummo eli, hän nukkui täällä, uunin takana.

Uunin kupeessa oli leveä penkki ja penkin yläpuolella uunin päällisen kanssa samalla tasolla vielä yksi laveri.

–Ennen vanhaan taloissa usein yöpyi matkamiehiä ja ohikulkijoita, ei keneltäkään kielletty yösjaa. Näytät kylmän ja väsyneen näköiseltä, mene sinne uunin päälle nukkumaan.

Emäntä puhui koko ajan. Loppua en enää kuullutkaan, sillä nukahdin. Heräsin siihen, että olin aivan märkä hiestä. Uunia oli lämmitetty ja uunin päällä oli lampaannahkaturkkeja, niillä Jelena Ivanovna oli peitellyt minut, ennen kun oli mennyt itse nukkumaan. Siirryin laverille.

Aamulla Jelena Ivanovna antoi minulle kuumia perunoita ja vähän kyseli asioita.

–Sota on niin kauhea asia. Olen kuullut, että sodan jaloista on tännekin ihmisiä evakuoitu, mutta en ole ennen ketään nähnyt. En muista sinun nimeä, se oli jotenkin outo.

–En ole venäläinen, nimeni on suomalainen.

–Olisipa kiva vähän paremmin tutustua ja puhella, mutta minunkin pitää lähteä töihin. Jelena Ivanovna oli selvästi kiinnostunut, mistä Siperiaan on suomalaisia tuotu, mutta ei ollut aikaa, hänen täytyi lähteä töihin ja minulla oli edessä pitkä matka Tropinskiin.

Omskin alue on erikoinen siitä että laajat metsät, joissa on metsäteollisuutta paljon, loppuu yhtäkkiä ja ympärillä on aro. Aroa pitkin kiemurteli hevostie, jota myöten minä lähdin kävelemään. Jossakin kaukana näkyi kylä, savupiipuista nousi savu, mutta kylään asti saattoi olla monia kilometrejä. Tien varrella oli viljapeltoja, paikoin näkyi vanhojen heinäsuovien pohjia. Puhelinlinjat seurasivat hevostietä. Viiriäiset, vai olisivatko olleet peltopyitä, kuljettivat poikueitaan. Ajattelin, että olisipa kiva, jos voisin saada kiinni poikasia ja tuoda äidille paistiksi.

Ainakin yritän. Pitkän matkaa juoksin perässä, emo aina näyttääntyi ja kutsui poikasiaan, ennenkuin huomasin, että lintu on minua narrannut, houkuttellut minut kauas poikueestaan. Olin hypännyt lintuemon perässä väsymyksiin asti. Kun lintu oli varma, että poikaset ovat turvassa, lähti se lentoon. Olisihan minun tuo pitänyt ymmärtää. Miten minä nyt tielle osaan? Hädissäni en huomannut edes puhelinlinjoja. Istuin maahan, panin silmät kiinni ja pakotin itseni rauhoittumaan. Kun aukaisin silmäni, olivat puhelinlinjat jo näkyvissä vaikkakin melko kaukana. Muistankohan kumpaan suuntaan minun pitää nyt lähteä? Tiellä näin omien paljaiden jalkojen jäljet. Oli mukava astua pehmeään tiemultaan. Jatketaan matkaa. Tropinskissa kerroin, miten kävi.

–Pitää keksiä sopiva mies toimimaan ryhmän vanhimpana. Sinähän, Eila, lähdet mukaan, kun nyt tiedät minne pitää mennä. Eikä anneta sitten minkään tyhjätöimittajan sotkeutua tähän, panevat vain asiat sekaisin. Yrjöt miettivät sopivaa miestä. Iso Yrjö, Mäki Yrjö, sanoi, että ei nyt lähde Karjalaan asti, vaan jää matkalla etsimään perhettä. Saatiin sana toiseen kyläänkin, sieltä ehdotettiin Norlundin Emppua. Emppu tulikin itse ottamaan selvää. Teimme hänen kanssa semmosen pöytäkirjan, joka valtuutti Empun ajamaan yhteistä asiaa.

Sovittiin, että seuraavan päivän aamuna lähdemme matkalle. Olin mukana tulkkina ja asiantuntijana, kun Emppu ei luottanut omaan venäjänkielen taitoon.

Ensimmäiset kuusi kilometriä kävelimme rautatietä pitkin, se oli semmoista hyppelemistä, kun ratapölliit olivat epämääräisin välein. Hiekkaselle hevostielle päästyämme kävelystä tuli helpompaa. Kun olimme pari tuntia kävelleet ehdotti Emppu:

–Eikö me huilata? Pannaan jalat tuonne ojaan, siellä on raitista vettä.

Kas, kun minä en ollut huomannut tuota yksin kulkiessani, sehän ihmeesti helpottaa.

Empulla oli evästäkin mukana. Hän jakoi purkin sisällön, antoi pienen leivän palasenkin, minä olin syönyt osuuteni jo aamulla lähtiessä.

–Tietääkö tyttö, mitä söi? –Kun olimme syöneet, kysyi Emppu.

–Oli siinä lihan maku.

–Niin piti ollakin. Se oli kuolleen tamman syntymättömän varsan lihaa. Ei tamma sairas ollut, se oli kantava ja olisi tarvinnut lepoa ja ruokaa.

Poikettiin kylässä, Emppu osti maitoa, onneksi se oli venäläisessä uunissa ruskeaksi haudottu, kuoriakin oli päällä, sitä minäkin saatoin juoda, vaikka en maidosta pitänytkään.

–Sinun on juotava se, että jaksat koko päivän,– olikohan Emppu kuullut äidiltä, että minä en ole juonut maitoa koskaan. En vain tykännyt.

Kävellessämme kymmeniä kilometrejä minua vaivasi, kun en keksinyt puheenaihetta. Aivan sen takia olisin mieluummin kulkenut yksin. Saa miettiä vaikka mitä, jollekin olemattomalle puolustaa näkökulmaansa, kertoa asioita, vaikka semmosia, joita ei koskaan ollut tapahtunutkaan.

–No onko siitä siskostasi mitään kuulunut? Sinähän olet, kuulema, kirjoitellut vaikka minne,– olin mielissäni, Emppu keksi jotain puhuttavaa.

–Olen minä kirjoittanut kaikkiin tietämiini evakkokeskuksiin, mutta aina tulee sama vastaus “Tietoa ei ole” Äiti sanoo, että sinne sodan jalkoihin se on sotkeunu.

–Olisiko mahdollista, että hän olisi päässyt Suomeen? Olihan hän niin lähellä rajaa, sekin olisi mahdollista.

–Jos hän on sattunut sinne joutumaan, niin ainakin hän tietää mistä mummon löytää.

–Meillä emännän kanssa meinasi tulla pesäero,– siirtyi Emppu asiasta toiseen, hän oli myös vaivautunut, heillä ei ollut omia lapsia, eikä hän oikein tiennyt pitääkö minun kanssa puhua kuin hurvattoman lapsen kanssa, vai ymmärräkö minä jotain aikuisten asioista.

–Minusta Magrit on niin kaunis ja hiljainen, miten hänen kanssaan saakaan riidan aikaan.

–Ei kai siinä muuta, ollaan vain väsyneitä ja ruokaa ei ole tarpeeksi, tulee sanottua pahastikin. Minäkin olen niin äkkipikainen.

Mitähän vielä keksisi? Mikä aikuisia saattaisi kiinnostaa?

–Olitteko te juontamassa sillä hevosella, joka nyt kuoli?

–Kyllä sieltä hevosia löytyy, kuhan mies pysyisi hengissä. Kolhoosista ovat tuoneet lisää hevosia.

Niin tulimme Novozaimeen asti. Saimme matkustusluvan sille osalle joukosta, jotka kuuluivat Novozaimeen hallintopiiriin. Muuta apua ei luvattu.

Emppu meinasi, että emmekö lähde paluumatkalle junalla, Jalutorovskin kautta. Hän lähtikin Jalutorovskiin, oli sinne lyhemmästi, mutta välillä oli vaihdettava junaa. Minä en kehdannut sanoa, että minulla ei ole rahaa. Lähdin yksin kävelemään Tropinskiin.

Heinäsuovat houkuttelivat lepäämään, mutta jatkoin itsepäisesti matkaa. Arolla oli puhjennut kukkaan jotain sipulikukkia, en pysähtynyt niitä ihailemaan, vain sen verran, että arvelin niiden olevan iiriksiä. Kun pääsin rautatielle asti, tiesin, että matkaa olisi jäljellä kuusi kilometriä. Pitkiltä ne tuntuivat. Jonkun askeleen otin juosten, sitten kyykistyin jalkojen päälle lepäämään, taas juoksu, kyykistys, juoksu, kyykistys.

–Voi hyvä lapsi, miten sinä nyt samana päivänä eestakasi, olisit vain jäänyt jonneksi yöksi,– puheli äiti ja laittoi lämmintä vettä jossa sain pestyä ratapölkyistä tarttuneen pien ja öljyn pois. Lämmin vesi tuntui niin ihanalta, äiti antoi oman leipäpalansakin.

–Mitä sinä aamulla syöt, kun töihin menet ?

Toisetkin nousi kuuntelemaan, mitä minulla on kerrottavaa.

–Miten siinä kävi?

–Saimme kulkuluvan, Zavodoukovskin trustiin on ilmoitettu, että voimme lähteä. Mutta se ei velvoita antamaan lopputiliä. –Jos oikein muistan, emme edes alkaneet odottamaan lopputiliä.

Keräännymme kaikki Zavodoukovskajan asemalle. Länteen päin menevät junat olivat täynnä. Matkustulupa Karjalaan meillä oli yhteinen, siis meidän olisi päästävä samaan junaan. Emme olleet saaneet enää heinäkuulle leipäkortteja. Asemasalissa ei ollut tilaa majoittua. Valloitimme asematorin, siinä oli katto pään päällä. Nyt oli mukana aikuisia, jotka pystyivät asioimaan venäjäksi. Minun apua ei tarvittu. Neuvoteltiin aseman päällikön kanssa, että meille annettaisiin härkävaunut, ostaisimme liput niin kuin henkilöjunaan kuuluisi.

Sillä aikaa kun neuvoteltiin matkustamismahdollisuudesta, alkoi vaellus lähikyliin toiveissa saada jotain ostettua tai vaihdettua ruokaan. Joillekin oli vielä jotain tavaraa jäänyt.

Kaupungin lähellä asui jurtoissa kasaheja, heillä oli ruokaa, suuria lammas–laumoja lähilaitumilla. Kuuluvatko he johonkin kolhoosiin, vai olivatko he jotain itsenäistä porukkaa, emme saaneet selville. Minä tein heidän luo montakin reissua, aina joku tarvitsi tulkkia. Huono kasaheiden kanssa oli asioita, kun he huonosti ymmärsivät venäjää. Jos jotain eivät halunneet ymmärtää, erikoisesti jos pyydettiin parempaa hintaa tavarasta, heti alkoi hokea:

–Minä sinä ei ymmärrä.

Olimme aseman torin katoksen alla tavaroinemme, ympärillämme alkoi pyöriä tuntemattomia epäluotettavan näköisiä ihmisiä. Jos kääntyi pois päin, eikä vieressä ollut ketään, niin heti varkaat veivät jotain. Yksi mies teki tuttavuutta jokaisen kanssa.

–Tuo mies on niin vaarallisen näköinen, eikä kukaan uskalla ajaa sitä pois.

–Paikallisetkin näyttävät pelkäävän.

Kun ei näkynyt aikuisia, luulin, että asiaan kuuluu ottaa selvää mitä mies etsii joukossamme. Olisi tietysti ollut aikuisiakin, mutta siihen hätään ei kielitaitoista näkynyt. Kysyin kohteliaasti:

–Ketä te etsitte ja mitä te haluatte?

–Mitäkö minä haluan? Haluan ottaa selvää minkä maan vakoilijoita olette? Miksi olette karanneet työstä näin vaikeana aikana. Olette sotakarkureita! Teidän miehetkään eivät ole sodassa.

–Pysähtykää hetkeksi, että minäkin voin jotain sanoa. Ettehän tekään sodassa näytä olevan, naisia uskallatte torilla pelotella.

–Sinä paskanaama, pidä turpasi kiinni, taikka vien sinut kuulusteltavaksi, siellä kerrot kaikki!

–Nyt poistutte täältä! Aikuinen mies, kehtaatte alaikäisen kanssa riidellä tässä, ihmisten kuullen.

–Sinä lähdet mukaan! Mies yritti ottaa minua käsipuolesta kiinni, mutta hyppäsin syrjään. Mies käyttäytyi kuin mielipuoli, kirosi, keksi haukkumanimiä, en voinut muuta kuin vastata samalla mitalla. Vanjkan kirousopetus oli tarpeen. Aikuiset eivät sekaantuneet. Paikalliset kerääntyivät kuuntelemaan kuin teatteriesitystä, mutta kukaan ei yrittänyt pysäyttää miehen kiroustulvaa.

–Lähden hakemaan miliisiä, sinä olet vihollisen agentti. Te lähdette todistajiksi,–
vouhotti mies.

–Kyllä me mennään todistamaan, että kiusasit tyttöä.

Heti kun tuli puhe miliisistä, paikalliset hajaantuivat. Mies lähti, uhkasi tulla uudestaan.

Hän käveli torilla seuraavanakin päivänä, mutta ei tuntenut enää.

Mutta paikalliset torikauppiat tunsivat ja olivat minulle hyviä, antoivat jotain syötävääkin.

–Emme tiedä, onko hän hullu, vai käykö salakuuntelemassa, me pelkäämme häntä. Oli kiva kuunnella, että joku uskalsi sille sanoa oikeat sanat.

–Olit oikein rohkea.

En tietenkään niinkään rohkea, mutta tyhmä kun sekaannuin, taisin jo vähän itkeskellä kun en tahtonut muuten pärjätä. Mies saattoi huvikseen provosoida ihmisiä riitaan ja kun ei saanut kunnan vastustajaa, oli tyytyväinen. Eikä ollenkaan ole sanottua, miten olisi käynyt jos joku meidän joukon miehistä olisi sekaantunut, miehet puristelivat jo nyrkkejään siihen malliin että jos ei kohta lopeta niin sitten... Olisi hyvinkin voinut käydä niin, että heti olisi löytyneet miliisit paikalle.

Lue seuraava osa Töllin Tyttö -kirjasta ensi viikolla Etusivun Lukunurkassa!
Löydät Etusivun Lukunurkan osoitteesta <http://lue.etusivu.net>